

LES BIBLIOTECQUES DE PRESÓ A CATALUNYA

Andreu Sulé Duesa

Universitat de Barcelona
Facultat de Biblioteconomia i Documentació
(sule@ub.edu)

Resum

Es descriu, s'avalua i es fan propostes de millora a l'actual situació de les biblioteques de les presons catalanes des de set punts de vista diferents: administració; finançament; personal; localització, horari, espais i instal·lacions; tecnologies de la informació; serveis, i cooperació amb altres institucions. L'article s'inicia amb una revisió bibliogràfica de les principals publicacions sobre biblioteques de presó, i a continuació es descriu l'estat de les biblioteques penitenciàries en diferents països de l'Europa Occidental i de l'Amèrica del Nord. Tot seguit s'exposa breument la situació del sistema penitenciari a l'Estat espanyol i a Catalunya, amb especial atenció a la seva estructura administrativa i la legislació relacionada amb les biblioteques de presó. Un cop contextualitzat l'objecte d'estudi, s'entra de ple en l'anàlisi comparativa de la situació catalana amb allò que hauria de ser una biblioteca de presó segons l'opinió dels principals autors en la matèria i, molt especialment, segons les normes i recomanacions de l'IFLA, l'American Library Association i la Library Association. Per últim, es fa una proposta d'actuació sobre aquells aspectes de l'organització i la gestió de les biblioteques de presó catalanes que poden ser susceptibles de millora.

Paraules clau

Biblioteques de presons, Catalunya, legislació, estàndars, ALA, IFLA, administració, finançament, personal, equipaments

---

Resumen

Se describe, se evalúa y se hacen propuestas de mejora de la situación actual de las bibliotecas de las cárceles catalanas a partir de siete puntos de vista distintos: administración; financiación; personal; localización, horario, espacios e instalaciones; tecnologías de la información; servicios, y cooperación con otras instituciones. El artículo empieza con una revisión bibliográfica de las principales publicaciones sobre bibliotecas penitenciarias, y a continuación se describe el estado de las bibliotecas penitenciarias en diferentes países de la Europa Occidental y de América del Norte. Seguidamente se expone brevemente la situación del sistema penitenciario en el Estado español y en Cataluña, con especial atención a su estructura administrativa y a la legislación relacionada con las bibliotecas penitenciarias. Contextualizado el objeto de estudio, se entra de lleno en el análisis comparativo de la situación catalana con lo que debería ser una biblioteca penitenciaria según la opinión de los principales autores sobre la materia y, muy especialmente, según las normas y recomendaciones de la IFLA, la American Library Association y la Library Association. Finalmente, se hace una propuesta de actuación sobre aquellos aspectos de la organización y la gestión de las bibliotecas penitenciarias catalanas que puedan ser susceptibles de mejora.

Palabras clave

Bibliotecas de prisiones, Cataluña, legislación, estándares, ALA, IFLA, administración, financiación, personal, instalaciones

---

Abstract. *Prison libraries in Catalonia*

The article describes, evaluates, and proposes ways of improving the current status of Catalan prison libraries, from 7 perspectives: administration; financing; personnel; location, hours, spaces and installations; information technology; services and cooperation with other institutions. After an initial review of the literature, the author describes the state of prison libraries in Western Europe and North America and then provides an overview of prison systems in Spain and Catalonia, with an emphasis on the administrative structure and on legislation regulating prison libraries. After giving this background, the situation of Catalan prison libraries is analysed and compared with model prison libraries according to the main authors in the field and, especially, to the standards and recommendations of IFLA, ALA and the Library Association. Finally, a proposal is made for action to be taken on those aspects of organisation and management of Catalan prison libraries where there is room for improvement.

Keywords

Prison libraries, Catalonia, legislation, standards, ALA, IFLA, administration, financing, personnel, spaces, installations

---

1. Introducció

Tal com queda recollit en l'article 25.2 de la Constitució espanyola (Espanya, 1998), les persones condemnades a penes de presó tenen els mateixos drets fonamentals que qualsevol persona lliure, amb l'única limitació que l'establerta expressament pel contingut del veredict, pel sentit de la pena i per la llei penitenciària. D'aquesta manera, el dret a l'accés a la cultura i a la informació és un dret que les administracions competents han de garantir a tots els interns de les presons espanyoles. Per dur a terme aquest mandat, les autoritats públiques disposen de diferents eines (escoles, educadors, tallers, etc.), d'entre les quals la biblioteca ocupa, a l'igual que a la societat lliure, un lloc preeminent.

D'altra banda, tant les Nacions Unides (Declaración, 2004) com la UNESCO (Manifest, 2002) i l'IFLA (IFLA. Section of Public Libraries, 2002) han reconegut el dret de totes les persones, independentment de la seva raça, sexe, creences o condició social, a rebre informacions i opinions per qualsevol mitjà d'expressió i a gaudir dels serveis i dels materials que la biblioteca pública posa a l'abast de tots els ciutadans. En aquest sentit, les biblioteques de presó serien l'extensió de les biblioteques públiques en els centres penitenciaris, la manera de materialitzar aquest dret en un col·lectiu de ciutadans impossibilitats d'accedir lliurement a les biblioteques públiques.

Amb el present treball s'ha volgut avaluar el grau de compliment d'aquest dret en els centres penitenciaris catalans, analitzar la situació actual de les biblioteques de presó a Catalunya amb l'objectiu d'identificar aquells aspectes de la seva organització i gestió que puguin ser susceptibles de millora, així com d'elaborar una proposta d'actuació conjunta que provi de resoldre les possibles deficiències observades. Els centres penitenciaris avaluats han estat els següents:

1. Centre Penitenciari Brians.¹
2. Centre Penitenciari de Dones de Barcelona.
3. Centre Penitenciari de Figueres.
4. Centre Penitenciari de Girona.

1. Aquest centre compta amb dues biblioteques, una per a la secció d'homes (anomenada Brians [homes] en aquest treball) i una altra per a la secció de dones (anomenada Brians [dones]).

5. Centre Penitenciari de Joves de Barcelona.
6. Centre Penitenciari de Tarragona.
7. Centre Penitenciari d'Homes de Barcelona.
8. Centre Penitenciari Ponent.
9. Centre Penitenciari Quatre Camins.

L'anàlisi s'ha basat en la comparació de la situació actual de les biblioteques penitenciàries catalanes amb les observacions i recomanacions dels principals autors i institucions internacionals i nacionals del sector, especialment amb les normes i recomanacions elaborades per l'IFLA (Guidelines, 1995), l'American Library Association (ALA a partir d'ara) (Library, 1981) i la Library Association (LA a partir d'ara) (Guidelines, 1997); les quals, pel prestigi de les institucions que les avalen i per la voluntat reguladora que les informa, suposen una eina de treball imprescindible en aquest sector.

El recull de dades sobre l'organització i la gestió de les biblioteques s'ha fet, bàsicament, a través d'entrevistes personals, d'unes dues hores de durada cadascuna, amb els responsables del servei bibliotecari dels diferents centres penitenciaris catalans. Les visites a cadascuna de les biblioteques es van dur a terme entre finals de 2001 i principis de 2002, mentre que a finals de 2004 es va procedir a l'actualització de les dades llavors recollides. Una segona font d'informació ha estat la consulta de les memòries del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (Catalunya. Departament de Justícia i Interior; 2003 i Catalunya. Departament de Justícia, 2004), d'on s'han extret dades relatives a la població reclusa, al nombre i tipologia de documents que formen els fons de les biblioteques, així com sobre el nombre de préstecs realitzats a llarg d'un any i sobre els participants en certes activitats de dinamització.

A més a més d'aquesta Introducció, el treball està estructurat en sis parts. En la primera d'elles, corresponent al segon capítol, es fa una revisió bibliogràfica de les aportacions més importants que sobre biblioteques de presó s'han localitzat a les principals bases de dades² i catàlegs³ del sector. Com a resultat d'aquestes cerques s'ha pogut constatar, per una banda, la poca producció bibliogràfica existent fins a l'actualitat sobre aquest tema⁴ i, en segon lloc, el predomini de les obres referides a la realitat (històrica i actual) de les biblioteques de presó dels Estats Units d'Amèrica; les publicacions que tracten de les biblioteques de centres penitenciaris d'altres països occidentals (especialment del Canadà i de l'Europa Occidental) es troben numèricament en segon lloc, mentre que conèixer la realitat de la resta del món és, ara per ara, bastant difícil.⁵

En el tercer capítol es descriu la situació actual de les biblioteques penitenciàries en diferents països de l'Europa occidental i de l'Amèrica del Nord. La tria dels països respon tant a les limitacions bibliogràfiques comentades anteriorment com a la voluntat d'exposar casos que puguin ser políticament, socialment i culturalment similars a Catalunya, és a dir, països democràtics on vigeix l'Estat de dret i que són dotats d'una certa tradició de política social per a la promoció de la lectura pública.

El quart i cinquè capítol tracten, respectivament, de la situació del sistema penitenciar a l'Estat espanyol i a Catalunya, amb especial atenció a la seva estructura administrativa i la legislació relacionada amb les biblioteques penitenciàries.

2. *Library and Information Science Abstracts, Library literature & Information Science, ISOC-Biblioteconomía y Documentación, PCI full text, ERIC i BEDOC.*

3. *Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya, Biblioteca Nacional de Madrid i Library of Congress.*

4. Per exemple, la consulta a la base de dades *Library and Information Science Abstracts* dona una mitjana de només 6,8 articles publicats per any entre el període de 1970-2004.

5. En els congressos anuals de l'IFLA de vegades es poden trobar alguns articles referents a biblioteques de presó de països menys desenvolupats (Brasil, Nigèria, etc.).

En el sisè capítol s'entra de ple en l'anàlisi comparativa de la situació catalana amb allò que hauria de ser una biblioteca de presó segons l'opinió dels principals autors en la matèria i, molt especialment, segons les normes i recomanacions de l'IFLA, l'ALA i la LA. L'estudi ha estat dividit en els set punts següents:

1. Administració.
2. Finançament.
3. Personal.
4. Localització, horari, espais, instal·lacions.
5. Tecnologies de la informació.
6. Serveis.
7. Cooperació amb altres institucions

Per últim, en el setè capítol es fa una proposta d'actuació sobre aquells aspectes de l'organització i la gestió de les biblioteques de presó catalanes que poden ser susceptibles de millora. Val a dir que s'ha provat d'elaborar una proposta que, sense renunciar al principi d'igualtat en l'accés a la cultura i a la informació sobre el qual es fonamenta la biblioteca de presó, fos al màxim de realista, és a dir, que tingués en compte el context social, cultural i, sobretot, econòmic de Catalunya. És per això que, a més de les possibles demandes d'un major pressupost o de nou equipament, s'ha procurat explotar al màxim els recursos ja disponibles, posant un especial èmfasi en la política de col·laboració amb altres institucions, com per exemple amb la xarxa de biblioteques públiques del nostre país, que, a més de disposar d'un estat de salut més que acceptable, és per funció i objectius l'aliada natural de les biblioteques penitenciàries.

2. Revisió bibliogràfica

2.1. Història i situació actual en l'àmbit internacional

Com s'ha dit més amunt, la història de les biblioteques de presó més ben documentada és la dels Estats Units d'Amèrica. Coyle, en la seva polèmica *Libraries in prisons* (1987), fa un repàs històric de les biblioteques de presó d'aquest país, des dels orígens en la segona meitat del segle XVIII fins als nostres dies. Sullivan també tracta aquest assumpte en algunes de les seves publicacions (1989 i 2000), on estableix quatre períodes històrics segons l'objectiu assignat al servei bibliotecari: un primer període des dels orígens fins al 1820, basat en la reeducació moral dels interns a través de la lectura de la Bíblia; un segon període des de 1820 fins a l'inici del sistema penitenciari progressiu el 1870, en què la biblioteca té com a objectiu la reforma de l'intern cap a la forma correcta de pensament; un tercer període que s'inicia amb la nova doctrina penitenciària sorgida del National Prison Congress celebrat a Cincinnati l'any 1870 i que arriba fins a la dècada del 1960, en què la biblioteca forma part d'un conjunt de tècniques que tenen per objectiu un nou model de rehabilitació basat en l'aplicació de les lleis que governen les ciències socials al camp específic de l'estudi del crim i de la presó; i un quart període històric, de la dècada del 1960 fins als nostres dies, en què, segons Sullivan, la biblioteca deixa de ser una eina de control i modificació del comportament (amb obres de contingut moral i «positiu» de poc interès per als interns) i esdevé un servei al qual les persones empresonades tenen dret pel fet de ser ciutadans d'un país amb accés universal a la lectura. Jones (2004) tracta el tema de les presons per a joves des de la perspectiva dels serveis oferts per les biblioteques públiques locals. Jones descriu els resultats d'una enquesta feta a 42 biblioteques la tardor de 2003,

posant especial èmfasi en aquells aspectes relacionats amb les restriccions que les autoritats penitenciàries imposen sobre els materials que s'ofereixen als interns. Gairebé totes les biblioteques van informar de limitacions relacionades amb el contingut de les obres, com per exemple *El padrí* de Mario Puzo o altres llibres similars sobre la màfia, manuals d'arts marcial, històries sobre crims reals, materials eròtics o de sexe explícit, etc.

De la bibliografia relacionada amb la situació actual de les biblioteques de presó del Regne Unit val la pena destacar la valoració crítica que fa Hopkins (1994) de l'aplicació del document *Prison libraries: roles and responsibilities*, que regula els acords entre les biblioteques públiques i les biblioteques de presó per a l'organització i la gestió d'aquestes. Amb rèplica posterior de Blunt (1994), responsable del Servei de Presons quant a la política i el desenvolupament de les biblioteques de presó, Hopkins assenyala com a principals limitacions i punts febles dels acords de col·laboració: l'escàs pressupost assignat a les biblioteques de presó; la manca de personal no bibliotecari que permeti millorar l'horari d'obertura de la biblioteca; l'alta taxa de documents robats i malmesos, que provoca queixes per part de les biblioteques públiques; i l'escassa claredat pel que fa a les competències i responsabilitats de cada una de les institucions implicades en la gestió del servei de biblioteques de presó.

La bibliografia sobre la situació de les biblioteques de presó d'Itàlia és d'aparició molt recent i sovint se centra en la descripció dels acords de col·laboració entre les biblioteques locals i les biblioteques dels centres penitenciaris pertinents. Manganelli (1989) exposa els acords a què van arribar l'any 1989 les biblioteques públiques de Torí i la biblioteca del centre penitenciar Le Vallette; De Grossi (2001) i Convenzione (2001) fan igualment en el cas del municipi de Roma; Barlotti (2003), per la seva banda, tracta l'acord que l'any 1995 van signar les tres biblioteques de presó de la regió d'Emília-Romanya (Ravenna, Forlì i Rímini) i el Ministeri de Justícia, l'Institut de Béns Culturals (d'àmbit regional) i la província de Ravenna. Una visió més àmplia de la situació actual de les biblioteques de presó italianes l'elabora De Carolis (2000), que dóna a conèixer diversos projectes de Torí, Milà i Ravenna (els més destacats d'una realitat més aviat mediocre), així com la legislació del país relacionada amb les biblioteques de presó.

La informació sobre la història o la situació actual de les biblioteques de presó de la resta de països de l'Europa Occidental és més aviat escassa. Sobre França, Guidez (2002) ha donat a conèixer els acords de col·laboració que des de l'any 1986 han signat els ministeris de Cultura i de Justícia per al foment de la cultura en els centres penitenciaris francesos, així com la situació general de les biblioteques de presó franceses. Sobre els països nòrdics,⁶ Heie (1986a) exposa l'evolució de l'organització de les biblioteques de presó a Noruega, fent especial èmfasi en els acords de cooperació subscrits amb les biblioteques públiques; Nyeng (1998) ofereix algunes dades sobre la situació de les biblioteques de presó daneses a través d'una entrevista amb Elsebeth Isen, bibliotecària de les presons locals de Koge i Herstedvester; mentre que la situació de les biblioteques de presó als Països Baixos a finals de la dècada de 1980 es pot conèixer gràcies a l'obra anònima *Prison libraries in the Netherlands* (1987). Curry, Wolf, Boutilier i Chan (2003) exposen la situació de les biblioteques de les presons federals del Canadà a través dels resultats obtinguts mitjançant una enquesta repartida l'any 2001 a 51 centres federals.

Més enllà dels països de l'Europa Occidental i de l'Amèrica del Nord vistos fins ara, la bibliografia sobre la història o la situació actual de les biblioteques de presó d'altres indrets ha estat fins ara força escassa, si bé darrerament han aparegut alguns articles explicant casos, experiències i projectes duts a terme en països com el Brasil (Costa, 2003) o Argentina (Aimino i Ferreyra, 2004).

6. Val a dir que bona part de la bibliografia referent als països escandinaus no s'ha pogut consultar per haver estat publicada en danès, suec o noruec.

2.2. Espanya

El cas de les biblioteques de presó d'Espanya ha estat tractat per diversos autors, tant des d'un punt de vista general, descrivint la situació de conjunt d'aquest servei a tot l'Estat espanyol, com a través d'estudis específics limitats geogràficament a una comunitat autònoma o a experiències dutes a terme en centres penitenciaris concrets.

La tasca, tan difícil per l'heterogeneïtat dels casos, d'intentar donar una visió global de la realitat bibliotecària a les presons de tot l'Estat espanyol, ha estat duta a terme per Chasco Vila, Meizoso Carballo i Valle-Inclán Alsina (1991). Rodríguez Alonso (1993), per la seva banda, en una publicació dedicada conjuntament als serveis bibliotecaris dels hospitals i de les presons, fa un repàs legislatiu i històric d'aquest tipus de servei a Espanya; a l'apartat dedicat als textos jurídics, l'autora recull la legislació de les comunitats autònomes d'Astúries, Galícia, Castella i Lleó, Múrcia i Catalunya que, en major o menor mesura, regulen el paper de les biblioteques penitenciàries dins de la lectura pública. García Pérez (2001) també fa una anàlisi de la situació de les biblioteques de presó d'Espanya, però en aquest cas contraposant punt per punt el que estableix la legislació del moment amb la situació real de les biblioteques de presó espanyoles.

De les diferents comunitats autònomes que componen l'Estat espanyol, els casos de Catalunya i de Galícia són els més analitzats. Mayol i Fernández (1991) assenyala les principals característiques de cadascuna de les biblioteques dels centres penitenciaris catalans a principis de la dècada de 1990. Sis anys més tard, Traserra Coderech, Abarca González, Barrero Morán i Bosch Costa (1997) actualitzen aquestes dades (si bé d'una manera més genèrica, sense concretar els centres) descrivint les principals tasques de gestió, serveis tècnics i serveis als usuaris de les biblioteques catalanes. Molt més específic és el treball de Burgos Oliván i Sulé Duesa (2003), que descriu l'organització i la gestió de la biblioteca d'un únic centre, el de la Presó de Joves de Barcelona. El cas de Galícia a principis de la dècada de 1990 és descrit per Valle-Inclán Alsina i Redondo Abal (1993) i per Brea Bermejo, Meizoso Carballo i Valle-Inclán Alsina (1997), dos treballs que donen una visió genèrica de la precària situació de les biblioteques de presó en aquesta comunitat. A més de la bibliografia sobre les dues comunitats autònomes anteriorment citades, també hi ha publicacions que mostren la situació de les biblioteques de centres penitenciaris específics d'Alacant i de Múrcia (Fuentes Tomás i Sastre Miralles, 1995), d'Almeria i de Granada (García Gil, Ruiz Rodríguez i Marco Delgado, 1993) i de Badajoz (Pérez Pulido, 2001 i 2002).

2.3. Organització i gestió

Sobre la forma d'organitzar i de gestionar una biblioteca de presó cal destacar les normes i recomanacions que han elaborat alguns òrgans de govern o associacions professionals de la talla de l'IFLA, la LA o l'ALA.

L'IFLA va publicar l'any 1995 la segona edició revisada⁷ de les seves recomanacions per a biblioteques de presó (Guidelines, 1995). Elaborada sota la direcció de Francis Kaiser i de Sue Lithgow per encàrrec de la Section for Libraries Serving Disadvantaged Persons, aquesta obra pretén ser un document marc per al posterior desenvolupament de pautes nacionals més específiques. Aquest fet va condicionar-ne la redacció final, ja que la gran majoria de les recomanacions que inclou són més qualitatives que quantitatives, més genèriques que específiques.

7. La primera edició és de 1992 (Guidelines, 1992).

És diferent el cas de les publicacions emanades de l'ALA i de la LA, ja que, en tenir un abast nacional molt definit, van ser elaborades amb molta més precisió i concreció. L'ALA va publicar l'any 1992 la segona edició revisada⁸ de les seves normes (Association of Specialized and Cooperative Library Agencies, 1992) que es caracteritzen per l'alt grau de concreció i d'especificitat a què arriben certs capítols de les normes (com per exemple el referent a les condicions de les instal·lacions). Les recomanacions elaborades per la LA (Guidelines, 1997) són també molt completes però molt més genèriques que les de l'ALA, ja que la LA acostuma a supeditar la concreció de les recomanacions a les necessitats específiques de cada centre penitenciari (tipus de centre, nombre d'interns, criteris de seguretat); val la pena destacar, però, els apartats que fan referència a la relació de la biblioteca pública amb la biblioteca de presó a l'hora d'organitzar i gestionar el servei, i també els apèndixs 1 i 5 on s'enumeren les responsabilitats de l'una i l'altra en el subministrament dels recursos materials, humans i financers necessaris per al bon funcionament del servei.

Aquests tres documents tot just comentats, normes de l'ALA i recomanacions de l'IFLA i la LA, són analitzats de manera comparativa per Sulé Duesa (2001). Després de fer un breu repàs de quin ha estat el procés d'elaboració de cadascuna de les diferents directrius, l'autor analitza les diferents propostes, dividides en nou apartats: administració, pressupost, personal, localització i condicionament, serveis, fons, catàleg, accessibilitat i promoció.

A Catalunya, els centres penitenciaris disposen d'un programa marc per a l'organització i el desenvolupament del servei de biblioteca elaborat l'any 2002 per la Direcció General de Serveis Penitenciaris i de Rehabilitació del Departament de Justícia (Catalunya. Direcció General de Serveis Penitenciaris i Rehabilitació, 2002). El problema és que el seu contingut és molt poc concret en certs aspectes importants de l'organització de les biblioteques (per exemple, no dona valors quantitatius sobre la composició del fons bibliogràfic) i està massa centrat en les activitats de dinamització de la lectura.

D'entre els autors que també han expressat la seva opinió sobre la manera d'organitzar i gestionar les biblioteques penitenciàries cal destacar, pel que té de «políticament incorrecte» i pel debat que va generar en el seu moment, l'obra de Coyle (1987). Aquest autor fa una proposta teòrica alternativa al model de biblioteca pública imperant fins l'època que deixa de banda criteris com el dret inherent del reclus a l'accés a la lectura i a la informació, i basa la raó de ser de la biblioteca en els interessos i objectius elaborats i definits per les autoritats penitenciàries competents. Per a Coyle, un servei bibliotecari fonamentat en els interessos dels interns fins i tot pot esdevenir un element distorsionador en el procés de canvi constructiu dels reclusos, ja que, sovint, aquests interessos tenen un caire antisocial, patològic, i donen suport a un estil de vida criminal. L'alternativa al model de biblioteca pública és allò que l'autor anomena el model basat en el canvi (*change-based model*), segons el qual els serveis de la biblioteca s'haurien de desenvolupar entorn d'un programa específicament pensat per al canvi voluntari, responsable i constructiu dels interns. Segons Coyle, en aquest model els materials recreatius restarien exclosos, ja que no tan sols no contribueixen al canvi, sinó que, en alguns casos, fins i tot hi poden ser perjudicials.

Evidentment, l'obra de Coyle va tenir una forta resposta entre el sector professional, que creia en el dret inherent dels interns a la lectura i a la informació. Rubin i Souza (1989) i Suvak (1989b) van ser dels que més alçaren la veu en defensa del model de biblioteca pública, tot negant que hi hagi cap diferència de legitimitat entre els usuaris de la biblioteca penitenciària i els de la biblioteca pública.

8. La primera edició és de 1981 (Library, 1981).

En aquest debat sobre la filosofia de la biblioteca de presó també val la pena destacar la tesi de Sullivan (1998) i de Vogel (1995), basada en la incompatibilitat que hi ha entre la idea que de la biblioteca tenen els interns (evasió, resistència) i les autoritats penitenciàries (eina de rehabilitació). Fabiani (1997) també detecta una discrepància de punts de vista, però aquest cop entre els bibliotecaris i els reclusos, arribant a parlar de l'ús banal que aquests últims poden arribar a fer tant del fons com de l'espai, que utilitzen com a punt de trobada independentment dels llibres.

L'any 1995 van sortir a la llum dos manuals (Vogel, 1995; Libraries, 1995) que tractaven tots els aspectes relacionats amb l'organització i la gestió de la biblioteca de presó, els quals han estat (i són encara avui, davant la inexistència de cap manual nou) punts de referència bàsics per a qualsevol professional relacionat amb les biblioteques penitenciàries. Encara que de forma més modesta pel que fa al volum de pàgines, d'altres autors (Calvo, 1990b; Mayol i Fernández, 1995; Mallinger, 1991; Singer, 2000) també han exposat el seu punt de vista del que és i de com hauria de ser una biblioteca de presó. Mentre Calvo i Mayol i Fernández ho fan basant-se sempre en el model de biblioteca pública, Mallinger i Singer prefereixen oferir solucions a partir de l'anàlisi dels problemes que se'n deriven de la feina diària a les presons.

Sobre les necessitats reals dels reclusos en relació amb el servei bibliotecari, Souza (1989) destaca la importància d'identificar clarament la pluralitat d'interessos dels usuaris, així com de valorar les conseqüències de la censura a l'hora de construir una col·lecció adequada per a les necessitats dels interns. En aquest camp és especialment interessant l'obra de Pérez Pulido per la detallada exposició que fa dels mètodes emprats al llarg de tot el procés d'aplec de dades, tant quan els aplica a l'anàlisi de les actituds i comportaments dels interns respecte a la lectura (Pérez Pulido, 2001), com quan ho fa per identificar la percepció de la biblioteca que tenen els interns (coneixement de la seva existència, ús, accés físic i valoració del servei) (Pérez Pulido, 2002).

La definició del perfil «ideal» del bibliotecari de presó també ha estat un aspecte de la professió tractat per diversos autors. Vogel (1989a) dóna consells pràctics (amb bibliografia addicional) a aquells bibliotecaris que vulguin treballar en una presó: conèixer la història de la filosofia penitenciària, els objectius del centre, evitar una excessiva institucionalització que pugui desvirtuar la funció original de la biblioteca, etc. Lehmann (1999), per la seva part, fa un repàs de les titulacions i funcions que l'IFLA, l'ALA i la LA estableixen per al personal de la biblioteca, i destaca les actituds (flexibilitat, paciència, estabilitat emocional, tolerància, sentit de l'humor) i les habilitats (comunicatives, de resolució de conflictes, ensenyament, relacions públiques, màrqueting) necessàries per treballar en una presó.

El vessant arquitectònic de la biblioteca de presó és un aspecte que no ha cridat gaire l'atenció dels estudiosos, i només la prolífica Vogel (1994) l'ha tractat de manera monogràfica i amb una certa profunditat, amb un seguit de recomanacions molt pràctiques sobre on localitzar la biblioteca al si del centre, quines haurien de ser-ne les mides, com cal distribuir-hi els espais interns, com es pot garantir que sigui un local segur, etc.

Per contra, el tractament del fons i, més concretament, el del fons jurídic, ha generat rius de tinta, sobretot entre els autors nord-americans, ja que en aquell país, després de diverses sentències dels tribunals competents, és obligatòria l'existència d'una biblioteca jurídica en tots els centres penitenciaris. Werner (1977) fa un ampli repàs dels casos resolts pels tribunals dels Estats Units d'Amèrica als anys seixanta i setanta, així com una breu descripció de la situació de les biblioteques jurídiques al Regne Unit, Suècia i el Canadà. Werner té una actitud bastant crítica amb les biblioteques jurídiques, ja que des del seu punt de vista el que realment necessiten els interns no són pas grans aplecs jurídics, sinó bons serveis

legals, ja que les altes taxes d'analfabetisme i el baix nivell educatiu de la majoria dels interns fan més que dubtosa la utilitat d'aquest servei. I mentre Lehmann (1994) aprofundeix en els aspectes organitzatius de les biblioteques legals (fons, personal, local, seguretat, accés físic i serveis als usuaris), Gerken (2003) centra els seus comentaris en l'impacte que la sentència *Lewis versus Casey* va tenir en les demandes de millora de la biblioteca legal presentades pels interns.

També sobre els fons de les biblioteques penitenciàries, però des d'una perspectiva diferent de la tractada pels autors tot just citats, es troba el treball de Wright (1988) sobre els avantatges que l'ús del material audiovisual té per a l'educació i l'aprenentatge en un entorn dominat per les altes taxes d'analfabetisme dels usuaris.

Pel que fa a les possibles activitats de dinamització que es puguin dur a terme en una biblioteca de presó, Calvo (1990a) exposa de manera molt clara i sistemàtica els aspectes més importants que cal tenir en compte a l'hora d'organitzar un servei d'animació a la lectura i divideix les diferents activitats en quatre categories ordenades de menor a major complexitat: activitats d'atracció, activitats d'aprofundiment, activitats de creació i activitats extraordinàries. Castell Padilla, Pallisé Carreté, Pedrola i Guillén, Tomàs i Humbert i Burgos Oliván (2004), per la seva part, descriuen i valoren la realització de dues activitats de dinamització cultural concretes (un taller de Pop-Art i un cinefòrum) al Centre Penitenciari de Joves de Barcelona.

El paper que les tecnologies de la informació (ordinadors personals, sistemes de gestió de bases de dades, treball en xarxa, Internet, etc.) poden tenir en l'organització i recuperació de la informació a les biblioteques de presó és analitzat per Sulé Duesa (2004). Pérez Pulido (1998a i 1998b), per la seva part, ofereix una visió de conjunt sobre les experiències que en aquest camp es duen a terme actualment en diversos països del món (Països Baixos, Estats Units d'Amèrica, etc.) i també analitza les diferents aplicacions que poden tenir les tecnologies de la informació a les presons (no exclusivament en els serveis bibliotecaris). Kaiser (1995), per la seva banda, alerta dels riscos que l'automatització pot suposar per a un servei bibliotecari de presó, especialment pel que fa al mal ús que els interns poden fer del sistema i per la temptació de substituir la biblioteca real per una biblioteca virtual basada en les «il·limitades» possibilitats que ofereixen els catàlegs automatitzats.

La col·laboració entre les biblioteques penitenciàries i les biblioteques públiques locals és una estratègia que Lehmann (2003) recull com una de les actuacions pràctiques per afrontar l'inici o el desenvolupament d'un servei de biblioteca en un centre penitenciari. A més a més de les publicacions ja esmentades en la revisió bibliogràfica de països com Itàlia, França o els països nòrdics, Kings (2004) descriu el projecte Big Book Share que des de l'any 2000 s'està duent a terme a la ciutat anglesa de Nottingham i que té per objectiu enfortir les relacions entre els pares reclusos i els seus fills a través de la lectura conjunta de contes a la biblioteca pública local.

3. Situació internacional

La descripció de la situació de les biblioteques penitenciàries als diferents països s'ha centrat en el seu model organitzatiu i, més concretament, en el tipus de relació que mantenen les biblioteques de les presons amb els sistemes de biblioteques públiques locals, regionals i/o nacionals, per considerar que aquest és, avui dia, un element clau per gestionar-les. Per tant, s'han deixat de banda detalls més concrets del servei que sovint són difícils de generalitzar, ja que responen a característiques i necessitats específiques de cadascun dels centres.

3.1. Estats Units d'Amèrica

Els Estats Units d'Amèrica és el país amb la taxa d'empresonament més alta de tot el món, 714 interns per cada 100.000 habitants, que suposa una població total de 2.085.620 reclusos.⁹

El sistema penitenciari nord-americà es caracteritza per la gran diversitat d'autoritats responsables i per la inexistència d'una única legislació penitenciària. El fet de tractar-se d'una federació de 50 estats, cadascun dels quals amb àmplies competències en matèria de legislació penitenciària, ha donat lloc a un sistema penitenciari compost per tres tipus bàsics de presons amb responsabilitats clarament diferenciades: les presons federals, les estatals i les locals. Mentre que les presons federals depenen del Oficina Federal de Presons (Federal Bureau of Prisons) del Departament de Justícia, cada estat compta amb un *department of corrections* propi (o un altre departament amb un nom similar) per a la gestió dels centres penitenciaris del seu àmbit. Els comtats i els municipis, per la seva part, són els encarregats d'administrar les presons locals i els centres de detenció. Aquesta diversitat també es reflecteix en la legislació penitenciària que regula l'organització i el funcionament dels diferents tipus de presons. Actualment, hi ha un codi federal, cinquanta codis estatals diferents i una gran varietat de codis locals (de comtats, municipals, etc.).

La situació de les biblioteques de presó també reflecteix aquesta varietat de responsabilitats i de textos jurídics. La gairebé totalitat dels centres penitenciaris federals i estatals compten amb una biblioteca, amb personal i finançament a càrrec de la mateixa presó; l'Oficina Federal de Presons reconeix el dret dels interns a l'accés a la informació, si bé no hi ha una única normativa sobre la forma com s'ha d'oferir aquest servei i cada institució disposa de les seves pròpies regulacions.¹⁰ Per contra, a la majoria de les presons locals el servei de biblioteca és el resultat d'acords de cooperació entre les presons i les biblioteques públiques locals; aquests acords acostumen a basar-se en un finançament conjunt de les despeses i en la gestió de la biblioteca de la presó a càrrec de bibliotecaris de la biblioteca pública.

Els recursos financers, humans i materials de les biblioteques varien entre estats, o entre estats i presons federals, així com d'any en any (en funció bàsicament de la situació econòmica general). Per exemple, mentre que alguns estats tenen un gran nombre de bibliotecaris titulats al capdavant de les seves biblioteques, altres contracten personal auxiliar (*library assistants* o *library technicians*) sota la supervisió d'un bibliotecari central o regional. El que sí que és comú a gairebé totes les presons és l'existència d'interns auxiliars que duen a terme tasques tècniques i d'oficina.

Un element característic dels serveis bibliotecaris a les presons dels Estats Units d'Amèrica és l'existència d'una àmplia col·lecció de textos jurídics, sovint gestionada de manera independent de la biblioteca general. Aquest fons està compost per textos jurídics i d'altres documents relacionats (manuals d'ús, formularis, etc.) que responen a una exigència constitucional que obliga als centres penitenciaris a facilitar l'accés dels interns als tribunals (Vogel, 1995: 122).

La col·laboració amb els sistemes bibliotecaris públics o les biblioteques públiques locals també és força irregular, si bé la majoria de les biblioteques de les presons estatals participen en acords de préstec interbibliotecari amb biblioteques públiques i/o estatals, i moltes presons locals tenen acords formals o informals per al subministrament de material de temàtica gene-

9. Totes les dades referents a les taxes d'empresonament dels diferents països descrits en aquest capítol han estat obtingudes a International Centre for Prison Studies (2004).

10. Pel que fa a les presons federals, a *Program statement number 1542.06* (Estats Units d'Amèrica. Federal Bureau of Prisons, 1997) es poden trobar gran part de les regulacions que afecten les biblioteques d'aquest tipus de presons.

ral i educativa. També molts bibliotecaris de presó prenen part de programes de formació i desenvolupament organitzats per les biblioteques públiques.¹¹

Sembla, però, que en els darrers anys la situació de les biblioteques de les presons dels Estats Units d'Amèrica ha sofert un cert retrocés en comparació a altres èpoques (Vogel, 1997: 35). Els responsables d'aquests serveis s'estan trobant amb un ambient poc favorable per al desenvolupament dels seus objectius, ja que sembla que les autoritats penitenciàries nord-americanes han deixat de banda les polítiques fonamentades en la rehabilitació per donar prioritat a la idea del càstig com a eix articulador del seu sistema. Com a conseqüència d'aquest canvi de mentalitat moltes biblioteques han vist retallat el seu pressupost, i fins i tot en alguns casos les seves col·leccions s'han vist reduïdes a les obres jurídiques que, per llei, els centres penitenciaris han de posar de forma obligatòria a l'abast dels interns.

3.2. Canadà

La taxa d'empresonament al Canadà és de 116 persones per cada 100.000 habitants, el que suposa una població penitenciària de 36.389 reclusos. La responsabilitat dels centres penitenciaris recau tant en el govern central com en els governs de les deu províncies i els tres territoris que conformen el país. Mentre que el Servei Correccional del Canadà del Ministeri de Seguretat Pública i Protecció Civil és la institució encarregada de la gestió de les presons que acullen els reclusos adults amb condemnes de dos o més anys, les administracions provincials i territorials ho són dels centres amb persones encarcerades a sentències inferiors als dos anys. En línies generals, les presons canadenques són centres relativament petits, amb una població que no acostuma a superar els 700 interns, nombre comparativament molt inferior al de les presons dels Estats Units d'Amèrica o del Regne Unit.

Com en molts altres països, les biblioteques de les presons al Canadà tenen un fort lligam amb els serveis d'educació tal com ho demostra el fet que la seva organització i gestió estigui regulada, encara que de manera molt incompleta, per la Commissioner's directive 720: education of offenders (Canadà. Correctional Service of Canada, 1999).

Sobre la situació actual de les biblioteques de les presons canadenques s'ha escrit molt poc. L'any 2001, però, es va realitzar un informe d'abast nacional sobre l'estat de les col·leccions de les biblioteques de les presons federals (Curry, Wolf, Boutilier i Chan, 2003). En aquest informe s'assenyalava que menys d'un terç (30,5 %) dels centres que van respondre el qüestionari (37 d'un total de 51 presons) comptaven amb personal bibliotecari professional. Pel que fa a les col·leccions, si bé totes les biblioteques disposaven de llibres, només un 81 % contenien revistes i també només un 81 % incloïa diaris en el seu fons. Menys d'un 20 % tenien vídeos o discos compactes i cap de les biblioteques oferia accés a Internet. Per últim, l'informe assenyalava que només un 62 % dels centres que van respondre el qüestionari havia adquirit els textos jurídics que la Commissioner's directive 720 obliga a oferir als interns. En línies generals, la manca d'un pressupost suficient per a la compra de material i la poca actualització dels documents eren problemes seriosos que afectaven la qualitat del servei.

11. Lehmann, Vibeke. RE: *United States - Prison libraries* [correu electrònic]. 24/11/2004.

3.3. Regne Unit

Al Regne Unit, la gestió de les presons i de les seves biblioteques està descentralitzada en els diferents governs dels països d'Anglaterra, País de Gal·les, Escòcia i Irlanda del Nord. Els casos més ben documentats són els d'Anglaterra i el País de Gal·les, on el sistema penitenciari depèn del Servei de Presons de Sa Majestat del Ministeri de l'Interior. La taxa d'empresonament és de 138 persones per cada 100.000 habitants, el que suposa una població de 73.214 reclusos.

En aquestes dues nacions, les biblioteques de presó són enteses realment com a delegacions del mateix sistema de biblioteques públiques local, i administrativament són gestionades de forma conjunta per les autoritats penitenciàries i les autoritats del sistema de lectura pública de la comunitat. Aquest fet, que en principi pot semblar poc rellevant, el diferencia d'altres models de cooperació (per exemple, el d'alguns centres penitenciaris dels Estats Units d'Amèrica) on la biblioteca pública només es limita a donar suport a la biblioteca de presó, però sense integrar-la en el seu sistema.

La forma i les condicions d'aquesta cooperació es troben regulades per l'Order number 6.710 (Regne Unit. HM Prison Service, 2000). Adreçat als directors de les presons, aquest document estableix els criteris bàsics per a la gestió de la biblioteca i defineix de forma força completa un marc de responsabilitats compartides entre la biblioteca penitenciària i la biblioteca pública.

Segons aquesta Order number 6.710, els responsables de les presons han de contractar el servei bibliotecari a les autoritats bibliotecàries públiques locals mitjançant el pagament d'una quota anual calculada en funció del cost per intern del servei. És important tenir en compte que aquest pagament anual és entès com una compensació a les autoritats bibliotecàries locals per la despesa extra que suposa l'oferiment d'un servei bibliotecari dins una presó. Una compensació i no tot el cost perquè els reclusos, pel sol fet d'estar residint en una localitat, ja tenen dret al servei de la biblioteca pública, i també perquè, a la pràctica, el centre penitenciari ja es fa càrrec de part del manteniment del servei, així com de la seva plantilla (per exemple, els funcionaris de la presó que treballen a la biblioteca).

Així, les autoritats bibliotecàries públiques locals es comprometen a fer-se càrrec d'una proporció «justa» del cost del servei, a proveir, mantenir i desenvolupar la col·lecció de la biblioteca de la presó,¹² així com a assortir el servei amb personal bibliotecari professional. El personal mínim recomanat es calcula seguint les instruccions de les *Guidelines for prison libraries* de la LA (Guidelines, 1997).

3.4. França

França té actualment una taxa d'empresonament de 91 reclusos per cada 100.000 habitants, que es tradueix en una població 55.028 reclusos. El sistema penitenciari francès depèn de la Direcció de l'Administració Penitenciària del Ministeri de Justícia.

El servei bibliotecari està contemplat a les presons franceses com una activitat cultural més dins dels programes de reinserció. Ara bé, el mateix Ministeri de Justícia ja reconeix la necessitat de coordinar aquest servei amb les estructures culturals de les ciutats i els departaments més propers, així com amb altres programes del Ministeri de Cultura. Fins i tot, reconeix

12. El document inclou a l'annex 1 un llistat amb les publicacions que obligatòriament han de formar part de la col·lecció de totes les biblioteques de presó. El llistat inclou lleis, normes, ordres, manuals, guies, etc., relacionats amb el món penitenciari (no inclou obres de ficció).

com a possibilitat cada cop més freqüent el fet que siguin les biblioteques públiques les encarregades de supervisar el funcionament de les biblioteques penitenciàries i d'oferir als reclusos un ventall d'activitats al més ampli possible.

Bona part de l'impuls que han rebut les biblioteques penitenciàries de França prové d'una sèrie d'acords que, des de mitjan dècada dels vuitanta, han signat el Ministeri de Cultura i el de Justícia per a la promoció de la cultura a les presons franceses. El 25 de gener de 1986 va tenir lloc el primer d'aquests acords pel qual s'establia, dins d'un pla general per al foment de la lectura a les presons, que a tots els centres penitenciaris francesos hi havia d'haver una biblioteca. El 1990 es va signar un segon acord que reforçava aquesta idea de difondre i desenvolupar les pràctiques culturals com a forma de prevenir les dificultats d'inserció o de reinserció de les persones recluses. Aquests protocols van donar lloc a acords locals entre les direccions generals d'afers culturals i les direccions regionals de serveis penitenciaris que, per la seva banda, van confiar a les agència de cooperació entre biblioteques o als centres regionals del llibre la posada en funcionament d'aquesta política. El primer fruit d'aquests acords locals va ser la creació de biblioteques a tots els centres penitenciaris francesos. La primera regió a oficialitzar aquests acords va ser la regió d'Aquitània l'any 1993. L'any 1999, l'administració penitenciària va crear els serveis penitenciaris d'inserció i de llibertat a cada departament que tenen, entre d'altres, la missió d'elaborar l'acció cultural en el medi penitenciar i s'encarreguen de la gestió de les biblioteques de les presons. L'any 2000, el Ministeri de Justícia va crear, dins dels serveis penitenciaris d'inserció i de llibertat, la figura de l'«agent de justícia» que s'encarrega, entre d'altres funcions, de les biblioteques i de l'acció cultural a les presons (Guidez, 2002: 74-75).

La valoració més recent de les biblioteques penitenciàries de França correspon a una enquesta feta l'any 2001 a 165 biblioteques de 114 centres penitenciaris (Guidez, 2002: 75-76). Aquesta enquesta mostrava una situació diversa, amb establiments amb locals apropiats i concebuts específicament per a la biblioteca, però també amb centres on aquesta s'havia instal·lat en cel·les adaptades a tal funció o fins i tot en armaris. Pel que fa a la col·lecció, només un 26% de les biblioteques complien la recomanació de l'IFLA de disposar d'un mínim de 20 obres per intern i, en alguns casos, aquest fons provenia bàsicament de donacions i dels dipòsits permanents o renovables que les biblioteques municipals o departamentals els oferien. En relació amb el pressupost, l'informe revelava que 5 de les 165 biblioteques no disposen de cap partida pròpia regular i que un recurs financer habitual eren les subvencions que el Centre Nacional del Llibre ofereix per a la compra de material bibliogràfic. La responsabilitat de la biblioteca requeria en un treballador social del Servei Penitenciar d'Inserció i de Llibertat que, per al funcionament del dia a dia, delegava la gestió a un intern o a un voluntari.¹³ El treballador social s'encarregava del pressupost, les qüestions d'ordre organitzatiu i material (logística, mobiliari, etc.) i de la relació amb la direcció del centre. En definitiva, es tractava d'un perfil laboral amb una tasca bàsicament de coordinador entre el diferent personal implicat, d'una forma o una altra, amb la biblioteca.

La relació de les biblioteques de les presons amb les biblioteques municipals i les biblioteques departamentals de préstec es concreta en diferents aspectes. Aquestes poden assortir la biblioteca de presó amb un dipòsit de llibres i encarregar-se de renovar-lo, realitzar préstecs concrets, donar resposta a demandes específiques dels interns (llibres en llengua estrangera, per perfeccionar una formació o continuar uns estudis, etc.), formar els auxiliars de les biblioteques, proposar i dissenyar activitats d'animació a la lectura, etc. El temps que els biblioteca-

13. Per a la seva formació la Fédération Française pour la Coopération des Bibliothèques va publicar la *Guide pour le détenu bibliothécaire*.

ris professionals dediquen a aquestes tasques és molt variat, i va des de només mitja jornada al mes fins a la plena dedicació (Guidez, 2002: 77).

3.5. Itàlia

Itàlia és un país amb una taxa d'empresonament de 100 persones per cada 100.000 habitants, el que suposa una població reclusa de 57.238 individus. En aquest cas, el sistema penitenciari depèn del Departament de l'Administració Penitenciària del Ministeri de Justícia.

A Itàlia, el servei de biblioteca penitenciari depèn únicament i exclusivament de les autoritats penitenciàries, sense cap mena de participació institucionalitzada del sistema de lectura pública. L'article 12 de la Legge 26 luglio 1975 n. 354 (Itàlia, 2004b), que regula el sistema penitenciari italià, estableix que tot centre penitenciari ha de disposar d'una biblioteca com a equipament de suport per a les activitats d'ensenyament i lleure, però sense fer cap referència a aspectes més concrets de la seva organització o de la seva gestió (composició de la plantilla, recursos financers, etc.). I a l'article 21 del Decreto Presidente della Repubblica 30 June 2000, n. 230 (Itàlia, 2004a) es diu de forma explícita que al capdavant de la biblioteca hi haurà un educador responsable de la conservació dels documents, de la creació dels catàlegs, de la distribució dels llibres i dels diaris, i de la difusió de les activitats culturals. En aquesta mateix article 21 s'estableix el dret dels interns, sempre que sigui possible, a gaudir de la lectura de les publicacions existents en altres biblioteques o institucions públiques locals.

L'estat actual de les biblioteques de presó a Itàlia ha estat descrit per De Carolis (2000) i per Barlotti (2003). Segons aquestes dues autores, la situació italiana presenta un quadre poc reconfortant, només esquitxada per alguna iniciativa particularment interessant localitzada en ciutats amb una forta tradició bibliotecària i d'orientació al servei públic com Torí, Milà i Ravenna. Fent esment d'un cens elaborat per l'Institut de Biblioteconomia i Bibliografia de la Universitat Estatal de Milà l'any 1998, De Carolis destaca que poc més d'un terç de les presons italianes disposa realment de biblioteca, i que la majoria de centres només compta amb un magatzem amb llibres antics que provenen de donacions, sense cap política d'adquisicions. Les poques biblioteques que existeixen sovint es troben ubicades en locals petits, amb llibres amuntegats que provenen de donacions d'editorials, llibreries, biblioteques públiques, associacions de voluntaris i privades, sense catàleg organitzat, amb dificultat per a l'accés dels interns i dirigides per un educador (que habitualment delega el servei a un intern). La mitjana de les col·leccions és d'uns 3.000-4.000 volums, amb un màxim de 8.000 obres a la presó de Florència i un mínim de 57 volums a la de Caltanissetta. Els reclusos gairebé mai tenen accés directe al local de la biblioteca, cosa que obliga a repartir els llibres cel·la per cel·la.

Malgrat tot, tal com s'ha comentat abans, sembla que poc a poc les autoritats competents s'estan prenent més seriosament el desenvolupament d'un servei bibliotecari de qualitat a les presons que respongui a les necessitats reals dels seus usuaris. A Roma, Torí, Milà, a l'Emília-Romanya les biblioteques públiques i les autoritats penitenciàries estan duent a terme projectes de col·laboració per a l'organització i gestió de les biblioteques de presó. A l'illa de Sardenya, per la seva banda, s'ha desenvolupat un programa molt innovador que ha permès assolir una completa integració entre les biblioteques penitenciàries i les biblioteques públiques locals. Com a resultat d'aquest acord, les biblioteques de les presons de Sardenya participen en el desenvolupament d'un catàleg conjunt, així com en el servei de préstec interbibliotecari i en un programa de formació dels interns interessats en treballar a la biblioteca del centre (Costanzo, 2003).

Un altre signe de vitalitat dins d'aquest camp ha estat la creació l'any 2000 de l'Associazione Biblioteche Carcerarie (Associazione Biblioteche Carcerarie, 2004). Aquesta organització

té com a objectiu donar cohesió i estructura a les activitats desorganitzades i aïllades dutes a terme a diferents parts del país. També pretén ser un fòrum de comunicació entre el personal bibliotecari que està treballant a les presons o que ho col·labora.

3.6. Països Baixos

La taxa d'empresonament als Països Baixos és de 123 persones per cada 100.000 habitants; és a dir, que la seva població penitenciària és de 19.999 reclusos. Administrativament, les presons depenen de l'Agència Nacional d'Institucions Penitenciàries del Ministeri de Justícia.

En aquest país, les biblioteques de presó no estan regulades per cap text jurídic, així com tampoc no disposen de cap recomanació d'abast nacional (a la dècada dels vuitanta n'hi van haver unes que, posteriorment, el govern va suprimir, si bé avui dia encara són utilitzades en algunes presons).

Majoritàriament són les mateixes autoritats penitenciàries les encarregades d'oferir aquest servei als interns, i són pocs els casos en què ho fa la biblioteca pública local. El seu finançament corre a càrrec del pressupost general de cada centre i és aquest el que decideix quina quantitat està disposat a invertir-hi.

Entre 1980 i 1990 les biblioteques de presó van rebre un fort impuls a través d'unes recomanacions sobre col·leccions, personal, pressupostos, cooperació, etc., bastant acceptables. Malaauradament, sembla que en els darrers anys s'ha trencat aquesta dinàmica i que la situació de les biblioteques penitenciàries s'ha deteriorat, de tal manera que si bé no es pot dir que la situació sigui com la de fa vint anys enrere, sí que és, ara per ara, incerta¹⁴ (per exemple, el Ministeri de Justícia ha eliminat la figura del consultor en biblioteques de presó, així com les recomanacions que fins llavors s'havien de seguir).

3.7. Dinamarca

Dinamarca, com la resta de països nòrdics, té una de les taxes d'empresonament més baixa d'Europa, amb només 72 persones per cada 100.000 habitants, que suposen una població total de 3.908 reclusos. Les presons depenen a Dinamarca de la Direcció per a la Prevenció Criminal del Ministeri de Justícia.

La Llei de biblioteques danesa estableix que les biblioteques públiques han de garantir l'accés gratuït als llibres a les persones recloses en centres penitenciaris, si bé el cost d'aquest servei és finançat a càrrec del pressupost de les mateixes presons. El Codi penal, per la seva banda, diu que les biblioteques de les presons són responsabilitat de les autoritats penitenciàries, però que la seva organització i gestió ha de ser contractada a la xarxa nacional de biblioteques públiques. Així, cada centre penitenciar ha de signar un contracte amb la biblioteca pública més propera on s'estableixen les hores de dedicació i les tasques del bibliotecari de la biblioteca pública encarregat del servei, la quantitat de llibres dipositats a la biblioteca de la presó, la freqüència amb què es renoven, etc. A canvi d'aquests serveis, la biblioteca pública rep anualment una quantitat fixa de diners també establerta en aquest acord.

Aquest sistema permet assegurar la presència d'un bibliotecari professional a tots els centres penitenciaris danesos i l'extensió de gran part dels serveis públics a les presons (per exemple, el del préstec interbibliotecari). Ara bé, el fet que sigui cada centre el que, en darrer

14. Vibeke, Lehmann. *Prison library services: The Netherlands* [correu electrònic]. 26/10/2004.

terme, decideixi la quantitat de diners que vol invertir en el seu servei bibliotecari, ha donat lloc a un panorama nacional força desigual, amb grans diferències de recursos bibliotecaris humans i materials entre les sis presons que componen el sistema penitenciari de Dinamarca.¹⁵

3.8. Noruega

De tots els països analitzats en aquest apartat, Noruega és l'estat que té la taxa d'empresonament més baixa, amb només 65 persones per cada 100.000 habitants, que suposa una població reclusa total de 2.975 interns. En aquest país nòrdic les presons estan gestionades pel Departament d'Empresonament i Llibertat Condicional del Ministeri de Justícia i de la Policia (Justis- og politidepartementet) i la majoria són de dimensions molt petites, amb menys de 50 reclusos.

Aquí el servei bibliotecari a la presó segueix el model organitzatiu d'integració dins de la xarxa de biblioteques públiques locals. Aquestes l'assorteixen de personal especialitzat i de fons, mentre que les autoritats penitenciàries li proporcionen les instal·lacions físiques, el personal ajudant o auxiliar no qualificat en la persona dels funcionaris o dels reclusos i assumeixen una part del cost del servei (García Pérez, 2001: 86). Aquesta és una solució molt habitual a Noruega, on les autoritats penitenciàries estan força acostumades a utilitzar els serveis d'altres organismes (per exemple, el comitè d'educació dels ajuntaments és el responsable de l'educació dins les presons). D'altra banda, el fet que la major part de les presons sigui de dimensions molt petites (menys de 50 interns) fa que la creació de biblioteques penitenciàries sigui molt costós. D'aquesta manera, amb la compra dels serveis a les biblioteques públiques els centres penitenciaris poden accedir als serveis de les biblioteques locals, així com al servei de préstec de les biblioteques situades fora del municipi (Heie, 1986a: 32).

3.9. Suècia

Suècia té una taxa d'empresonament de 75 persones per cada 100.000 habitants, que es tradueix en una població reclusa total de 6.755 interns. La gestió dels centres penitenciaris corre a càrrec del Servei Suec de Presons i Llibertat Condicional (Kriminalvårdsstyrelsen) del Ministeri de Justícia (Justitiedepartementet).

El servei bibliotecari a les presons sueques no està regulat per cap text jurídic, si bé les autoritats penitenciàries i l'Associació Bibliotecària Sueca (Svensk Biblioteksförening) van elaborar l'any 1999 unes recomanacions sobre biblioteques penitenciàries, que es troben actualment en procés de revisió.

En aquest país, a l'igual que en el cas danès, les biblioteques de presó són responsabilitat de les autoritats penitenciàries, és a dir, no es troben integrades dins de la xarxa de biblioteques públiques. Cada centre finança la biblioteca a càrrec del seu pressupost general i decideix la quantitat de diners que hi vol invertir, cosa que dona lloc a la variació de la qualitat del servei bibliotecari d'una presó a una altra. Ara bé, l'organització i la gestió diària de la biblioteca no la du a terme personal del centre, sinó que aquest compra el servei a la biblioteca pública local més propera. Els responsables de la presó i de la biblioteca pública signen un acord on consten els detalls del servei i el cost que tindrà. La direcció del centre paga tenint en compte les hores que el bibliotecari assignat per la biblioteca pública dedica a la biblioteca de la pre-

15. Isen, Elsebeth. *Re: Prison libraries in Denmark* [correu electrònic]. 21/10/2004 i 23/10/2004.

só, així com pel temps que inverteix a la mateixa biblioteca pública gestionant els préstecs interbibliotecaris, l'adquisició de nou material o qualsevol altra tasca relacionada amb la biblioteca penitenciària. També cobreix el cost dels documents que compra el bibliotecari i la possibilitat de disposar en dipòsit de col·leccions de llibres de la biblioteca pública. La majoria dels centres compren dos llibres per intern a l'any i la seva col·lecció inclou diaris, revistes, material audiovisual, llibres de lectura fàcil i de lletra gran.

A través d'aquesta vinculació amb la biblioteca pública els interns poden gaudir de la possibilitat de demanar i rebre llibres de totes les biblioteques sueques a través del servei de préstec interbibliotecari (molt útil sobretot per a l'accés a bibliografia en llengües estrangeres).

Aquest sistema organitzatiu ha permès que totes les presons sueques (llevat d'aquelles on els interns poden sortir fora del centre) disposen de biblioteca. Malgrat tot, sembla que en els darrers anys la situació de les biblioteques penitenciàries sueques ha empitjorat com a conseqüència d'una retallada pressupostària general a tots els centres penitenciaris del país. Les hores de dedicació dels bibliotecaris professionals, les col·leccions i els locals s'han vist afectats per aquest fet.¹⁶

4. Situació a Espanya

4.1. Sistema penitenciari

Espanya és un país amb una taxa d'empresonament bastant més alta que la major part de la resta de països europeus, en concret 139 persones per cada 100.000 habitants, que suposa una població reclusa total de 59.421 reclusos. Actualment, la gestió de les presons espanyoles la comparteixen dues administracions: l'Administració central i la Generalitat de Catalunya. La primera s'encarrega dels centres penitenciaris dependents de la Direcció General d'Institucions Penitenciàries del Ministeri de l'Interior, mentre que les presons ubicades en territori català són administrades per la Generalitat des que l'any 1983 va rebre el traspàs de la competència en matèria de gestió penitenciària.

En les darreres tres dècades, l'estructura i les competències del Ministeri de l'Interior en matèria penitenciària han sofert diversos canvis (anys 1985, 1989, 1991 i 1996). L'any 2004 el Ministeri ha tornat a modificar el seu organigrama arran de l'aprovació del Reial Decret 1599/2004, de 2 de juliol. Ara, la Direcció General d'Institucions Penitenciàries depèn de la Subsecretaria d'Interior i gran part de les competències que abans coordinava l'Organisme Autònom de Treball i Prestacions Penitenciàries han passat ara a dependre de tres subdireccions (Pérez Pulido; Sulé Duesa, 2004):

- Subdirecció General de Tractament i Gestió Penitenciària: gestió de la formació i educació dels reclusos, planificació i organització d'activitats culturals.
- Subdirecció General de Serveis Penitenciaris: gestió de pressupostos i infraestructures.
- Subdirecció General de Personal d'Institucions Penitenciàries: gestió de recursos humans.

Internament, els dos òrgans de govern més importants en els centres penitenciaris relacionats amb el tractament i les activitats educatives, formatives i d'oci són la Junta de Tractament i els Equips Tècnics. La primera configura el tractament i els equips elaboren els instruments per a dur-lo a terme (Pérez Pulido; Sulé Duesa, 2004).

16. Irvall, Birgitta. *Ang: Sweden - Prison libraries* [correu electrònic]. 18/10/2004 i 20/10/2004.

4.2. Legislació

La Llei Orgànica penitenciària de 1979¹⁷ (Espanya, 1979), estableix a l'article 13 l'obligació de les presons espanyoles a disposar de biblioteca. En els articles 57 i 58 (corresponents al capítol X dedicat a la instrucció i l'educació) es regulen temes més específics del servei com són la col·lecció i el servei de préstec. En concret, a l'article 57 es diu que «en cada establiment hi ha d'haver una biblioteca proveïda de llibres adequats a les necessitats culturals i professionals dels interns, els quals, a més, poden utilitzar els llibres facilitats pels servei de biblioteques ambulants establert per l'Administració o per entitats particulars amb la mateixa finalitat W. Mentre que a l'article 58, pel que fa al préstec, s'estableix que «els interns tenen dret a disposar de llibres, diaris i revistes de lliure circulació a l'exterior, amb les limitacions que, en casos concrets, facin aconsellables les exigències del tractament individualitzat, amb la resolució motivada prèvia de l'equip d'observació i tractament de l'establiment. També han d'estar informats per mitjà d'audicions radiofòniques, televisives i d'altres d'anàlogues».

El Reglament penitenciari de 1981 (Espanya, 1981) conté també referències al servei de biblioteca en els articles 176, 177 i 178. De tots ells, el més important sens dubte és l'article 176, ja que estableix que el responsable de la biblioteca serà un professor d'Educació General Bàsica en comptes d'un bibliotecari professional. Aquesta idea queda reforçada en l'article 177 on s'assenyala que la col·lecció de la biblioteca ha de servir a l'obra educativa de les diferents unitats docents del centre, per la qual cosa el seu fons abastarà les àrees d'ensenyament de l'educació permanent d'adults al nivell del que abans era l'Educació General Bàsica. De manera addicional, a l'article 178 s'estableix que serà potestat dels mestres la tria del material per a la biblioteca, això sí, amb l'assessorament dels educadors i dels membres dels Equips d'Observació i Tractament.

L'aprovació del nou Reglament penitenciari l'any 1996 no suposà grans canvis pel que fa al servei bibliotecari. La principal novetat és la possibilitat recollida a l'article 127 d'incorporar interns a la plantilla de la biblioteca per col·laborar en la seva gestió, així com el reconeixement de les necessitats específiques de la població estrangera en establir que la biblioteca podrà disposar de publicacions editades en les llengües estrangeres més usuals d'acord amb el nombre d'internes estrangers existents en el centre.

4.3. Les biblioteques de presó

Històricament, l'estat de les biblioteques de les presons a Espanya sempre ha estat estretament vinculat a la situació de les biblioteques públiques i a l'evolució de la lectura pública. Així, caldrà esperar fins a la dècada dels vuitanta perquè aquest servei rebi un mínim impuls de les administracions públiques mitjançant una sèrie d'acords de col·laboració entre el Ministeri de Cultura i el de Justícia.

Efectivament, la victòria del front feixista a la Guerra Civil espanyola va donar lloc, com en molts altres aspectes de la vida social i cultural del país, a un període d'obscurantisme en relació amb les biblioteques. Finalitzada la guerra, la política del nou govern va estar centrada en la reorganització de les biblioteques ja existents, però la manca d'una planificació clara i d'abast nacional, així com l'escassetat de recursos humans i financers dedicats va donar lloc a un retrocés en el nivell de desenvolupament del sistema bibliotecari i de la lectura pública respecte al grau assolit a la Segona República, o fins i tot al llarg de la guerra en el bàndol republicà. De fet, les primeres iniciatives en aquest tipus de servei cal buscar-les a la dè-

17. Modificada posteriorment per la Llei Orgànica 13/1995.

cada dels seixanta i van ser fruit d'iniciatives personals de bibliotecaris compromesos amb la situació dels presos, ja que els poders públics mostraven un total desinterès per tot allò que fes referència al dret dels interns a l'accés a la informació, i el buit legal era manifest (Rodríguez Alonso, 1993: 15-16).

Amb la proclamació de la democràcia, les biblioteques de les presons dependents de l'Administració central comencen a desenvolupar-se lentament a l'empara de diversos convenis de col·laboració signats entre el Ministeri de Justícia i el de Cultura. El primer d'aquests convenis, signat l'any 1983 i cancel·lat el 1985, tenia com a objectiu la creació i dotació de biblioteques en tots els centres penitenciaris espanyols, i un compromís de cooperació en la gestió per part de les biblioteques que conformaven el sistema bibliotecari de l'Estat (Valle-Inclán Alsina; Redondo Abal, 1993: 227). El Ministeri de Justícia, per la seva part, es comprometia a dotar d'infraestructura i mobiliari totes les biblioteques, posar-hi al capdavant un professor d'EGB, organitzar-les segons les normes tècniques biblioteconòmiques, a fomentar l'ús entre els interns i a facilitar les visites dels directors de les biblioteques públiques (Pérez Pulido; Sulé Duesa, 2004). El 1992 es va signar un nou conveni de col·laboració entre el Ministeri de Justícia i el de Cultura, els fruits del qual van ser una nova remesa de lots de llibres per aquells centres penitenciaris que no es van beneficiar d'anteriors convenis i els inicis de l'automatització d'alguna d'aquestes biblioteques (García Pérez, 2001: 85).

5. Situació a Catalunya

5.1. El sistema penitenciari

La Generalitat de Catalunya té transferida, des de l'any 1983, l'execució de la legislació de l'Estat en matèria penitenciària. De fet, aquesta és una potestat que ja estava recollida en l'article 11.1 de l'Estatut d'Autonomia català i que la Generalitat, a diferència de la resta de comunitats autònomes de l'Estat espanyol, va reclamar en el seu moment. Aquestes competències van ser transferides pel Reial Decret 3462/1983, de 28 de desembre, sobre traspassos de serveis de l'Estat a la Generalitat de Catalunya en matèria d'Administració Penitenciària, afectant tant els serveis i les institucions com els mitjans materials i personals ubicats a Catalunya. Aquests mitjans foren transferits a partir de l'1 de gener de 1984.

La gestió i direcció de les presons catalanes està a càrrec de la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, organisme que depèn directament del Conseller. Dins de la Secretaria, les biblioteques de presó depenen de la Secció d'Educació, Cultura i Esports que, de manera genèrica, té les funcions següents:

- Elaborar i avaluar els programes educatius, formatius, culturals i fisicoesportius.
- Preparar programes d'integració de totes les activitats educatives, elaborar.
- Supervisar projectes curriculars.
- Tramitar concerts amb entitats o institucions en relació amb aquestes matèries.

5.2. Legislació

La Constitució Espanyola, en el seu article 149.1.6, estableix que l'Estat té competència exclusiva en matèria de legislació penitenciària. Per tant, la legislació que regeix les biblioteques de

les presons catalanes és la mateixa que la dels centres dependents de l'Administració central vista en el punt 4.2.

Ara bé, dins de l'àmbit específicament català val la pena destacar la Llei 4/1993, de 18 de març, del sistema bibliotecari de Catalunya (Catalunya, 1993), que si bé no és un text penitenciari, sí que incorpora algunes referències al dret a l'accés a la informació i a la biblioteca de presó.

Aquesta llei és l'actualització de la Llei de biblioteques que l'any 1981 va aprovar el Parlament de Catalunya amb l'objectiu d'ordenar la totalitat de la infraestructura bibliotecària del país. Dotze anys més tard, la definició de la Biblioteca de Catalunya com a biblioteca nacional i el creixement de les xarxes bibliotecàries va obligar a fer un plantejament global, per tal de corregir el desequilibri en els serveis bibliotecaris del país.

El text es divideix bàsicament en dues parts, una primera dedicada al patrimoni bibliogràfic i a la Biblioteca de Catalunya, i una segona que desenvolupa el que constitueix el sistema de lectura de pública. És en aquest segon bloc on es fa una referència (art. 22) a la possible relació de cooperació que es pot establir entre la biblioteca pública i la biblioteca de presó. En concret, el text estableix que les biblioteques públiques, en coordinació amb els serveis d'assistència social de cada localitat, hauran de facilitar el servei de préstec als lectors impossibilitats de sortir de llur domicili i oferir serveis bibliotecaris a, entre d'altres, les presons.

6. Les biblioteques de presó a Catalunya

6.1. Administració

Administrativament, les biblioteques catalanes es troben força ben situades dins dels centres penitenciaris, ja que des de l'any 2000 depenen directament del subdirector de tractament, en comptes del director docent com passava anteriorment. Aquest fet ha suposat el trencament amb la dependència escolar establerta pels Reglaments penitenciaris de 1981 i 1996, i ha situat els responsables de les biblioteques més a prop del que recomana l'IFLA, és a dir, al mateix nivell que els responsables d'altres unitats administratives i amb autoritat per planificar i administrar el pressupost de la biblioteca (Guidelines, 1995: 19-20). D'aquesta manera, sobre el paper, les biblioteques catalanes es troben en una posició molt més favorable per ampliar els seus serveis a col·lectius fins ara poc atesos (juristes, criminòlegs, psicòlegs, etc.).

També val a dir, però, que, a la pràctica, encara avui dia hi ha alguns centres on els anys de dependència de la biblioteca amb el servei d'educació es poden percebre en algunes formes de relació interna. Per exemple, la biblioteca de Girona té una clara vinculació funcional amb els mestres i educadors socials del centre, tal com ho demostra el fet que la biblioteca bàsicament resta oberta en els moments en què s'ha de fer alguna activitat relacionada amb les programades per l'Equip d'Observació i Tractament. Un altre exemple és dona a la presó d'Homes, on el pressupost de la biblioteca encara és una partida més dins del pressupost general del departament d'educació. De fet, fins i tot en el Programa marc de biblioteques de l'any 2002 elaborat per l'antiga Direcció General de Serveis Penitenciaris i Rehabilitació, el servei de biblioteca s'emmarca dins l'àmbit de l'educació no formal en l'apartat de programes de dinamització (Catalunya. Direcció General de Serveis Penitenciaris i Rehabilitació, 2002: 2).

6.2. Finançament

Pel que fa als recursos financers de què disposen avui dia les biblioteques per al desenvolupament de les seves tasques, s'ha de dir que aquesta és, sense cap mena de dubte, una de les assignatures pendents de l'administració pública. L'actual finançament de les biblioteques penitenciàries catalanes és escàs i arbitrari, en el sentit que al costat de biblioteques que, encara que insuficient, tenen assignat un pressupost anual fix, n'hi ha d'altres que no reben cap partida econòmica i que depenen de les disponibilitats econòmiques d'altres departaments (normalment el d'educació) o del pressupost general del centre per poder adquirir nous materials.

La Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil recomana als directors de les presons que dediquin una partida anual de 1.081,8 € al servei de biblioteca. Actualment, només les biblioteques d'Homes, de Joves i de Ponent disposen d'un pressupost fix més o similar al recomanat per la Secretaria. Ara bé, si es comparen els pressupostos de les biblioteques catalanes amb el que estableixen les recomanacions de l'ALA (Association of Specialized and Cooperative Library Agencies, 1992: 17) i l'IFLA (Guidelines, 1995: 20) per a la compra de material bibliogràfic, resulta que en el millor dels casos (el de la biblioteca de Ponent comparat amb el que estableix l'ALA) el pressupost no arriba a cobrir ni el 25 % de l'aconsellat:

TAULA 1. COMPARATIVA ENTRE EL PRESSUPOST PROPI ANUAL ACTUAL DE LES BIBLIOTEQUES DELS CENTRES AMB EL QUE RECOMANEN L'ALA I L'IFLA (ELABORACIÓ PRÒPIA).

	PRESSUPOST PROPI ACTUAL	ALA GENERAL	% DE L'ALA	IFLA LLIBRES	% DE L'IFLA
Brians ¹⁸	1.081,80	16.178,43	6,69	38.520,06	2,81
Dones	0,00	2.435,35	0,00	5.798,46	0,00
Figueres	0,00	2.132,20	0,00	5.076,66	0,00
Girona	0,00	1.576,41	0,00	3.753,36	0,00
Homes ¹⁹	901,50	20.281,14	4,45	48.288,42	1,87
Joves	1.081,80	5.093,02	21,24	12.126,24	8,92
Ponent	2.400,00	10.206,25	23,51	24.300,60	9,88
Quatre Camins	0,00	13.965,39	0,00	33.250,92	0,00
Tarragona	0,00	3.344,82	0,00	7.963,86	0,00

Encara més, en el cas teòric que totes les biblioteques rebessin els 1.081,8 € anuals recomanats per la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, la mitjana pressupostària seria de només un 27,53 % respecte del que estableix l'ALA (un 11,56 % en el cas de l'IFLA, que en aquest sentit és molt més exigent que l'associació nord-americana):

Tal com s'ha comentat abans, un altre aspecte a destacar és la manca de proporcionalitat en els actuals criteris d'assignació de pressupostos. Avui dia, l'administració penitenciària catalana aconsella un finançament igual per a totes les biblioteques, sense tenir en compte que les despeses no són les mateixes si es dona servei a 100 interns que a 1.000, així com tampoc ho són si el centre disposa de biblioteques modulars o no (habitualment, són els cen-

18. El pressupost és conjunt per a la biblioteca de la secció d'homes i per a la de dones.

19. En aquest cas, com que la partida econòmica està inclosa en el pressupost general de la Direcció Docent del centre, la biblioteca no rep els 180,3 € corresponents als mesos de juliol i agost perquè l'escola està tancada.

TAULA 2. COMPARATIVA ENTRE EL PRESSUPOST TEÒRIC ANUAL DE LES BIBLIOTEQUES DELS CENTRES AMB EL QUE RECOMANEN L'ALA I L'IFLA (ELABORACIÓ PRÒPIA).

	PRESSUPOST TEÒRIC	ALA GENERAL	% DE L'ALA	IFLA LLIBRES	% DE L'IFLA
Brians	1.081,80	16.178,43	6,69	38.520,06	2,81
Dones	1.081,80	2.435,35	44,42	5.798,46	18,66
Figueres	1.081,80	2.132,20	50,74	5.076,66	21,31
Girona	1.081,80	1.576,41	68,62	3.753,36	28,82
Homes	1.081,80	20.281,14	5,33	48.288,42	2,24
Joves	1.081,80	5.093,02	21,24	12.126,24	8,92
Ponent	1.081,80	10.206,25	10,60	24.300,60	4,45
Quatre Camins	1.081,80	13.965,39	7,75	33.250,92	3,25
Tarragona	1.081,80	3.344,82	32,34	7.963,86	13,58

tres més grans els que, per raons de distribució dels reclusos, requereixen d'aquestes biblioteques modulars). A les grans presons no només cal un major nombre de documents, sinó que també són majors les necessitats d'equipament (audiovisual, informàtic, etc.), de recursos per donar suport a la resta d'unitats, etc. Si, a més a més, el servei disposa de biblioteques modulars, aquestes necessitats es multipliquen de forma gairebé proporcional al nombre de sales i es pot arribar a donar el cas que fins i tot calgui ampliar la dotació de personal bibliotecari professional.

6.3. Personal

La dotació de les plantilles és, a diferència de l'apartat anterior, una de les qüestions més ben resoltes per les autoritats penitenciàries del nostre país. Vuit de les deu biblioteques de presó catalanes tenen una bibliotecària professional al seu capdavant i està previst cobrir ben aviat les altres dues places vacants, corresponents als centres de Dones i de Girona.²⁰ Si es donen per assignades aquestes dues places resulta que la futura plantilla de bibliotecaris professionals de les presons catalanes superarà les recomanacions fetes per la LA (Guidelines, 1997: 44), amb l'única excepció de la biblioteca d'Homes que tindrà un dèficit de 14,5 hores setmanals:²¹

Respecte a les normes de l'ALA (Association of Specialized and Cooperative Library Agencies, 1992: 14), la futura plantilla igualarà en tots els casos el nombre de directors de biblioteca, si bé caldria completar-la amb un bibliotecari assistent a les biblioteques de Brians (homes), Homes, Ponent i Quatre Camins:

Per avaluar justament la importància d'aquest fet cal recordar que segons l'actual legislació espanyola el responsable de les biblioteques penitenciàries és un mestre i que així s'està aplicant a la resta de l'Estat espanyol. Cal felicitar, doncs, al Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya per haver optat en el seu moment, i per continuar-ho fent a l'actualitat, per la professionalització del servei bibliotecari de les presons, una de les condicions bàsiques per evitar el que Fabiani (1997) anomena molt encertadament un ús banal de la biblioteca.

20. El dia 3 de gener de 2005 va sortir publicada a la borsa de treball del Col·legi de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya la convocatòria per a la plaça de bibliotecari de la presó de Girona.

21. La jornada laboral actual és de 37,5 hores setmanals.

TAULA 3. COMPARATIVA ENTRE EL PERSONAL ACTUAL DE LES BIBLIOTEQUES DELS CENTRES AMB EL QUE RECOMANA LA LA (ELABORACIÓ PRÒPIA).

	SITUACIÓ ACTUAL	LA	SITUACIÓ ACTUAL	LA	SITUACIÓ ACTUAL	LA
	BIBLIOTECARIS PROFESSIONALS	BIBLIOTECARIS PROFESSIONALS	AUXILIARS (INTERNS)	INTERNS ASSISTENTS/ AUXILIARS	ORDENANCES	ORDENANCES
Brians (dones)	1	0,37 (14 h/set.)	4	0,53 (20 h/set.)	0	0,75 (28 h/set.)
Brians (homes)	1	0,94 (35 h/set.)	10	1,32 (50 h/set.)	0	1,42 (53 h/set.)
Dones	0	0,37 (14 h/set.)	2	0,53 (20 h/set.)	0	0,75 (28 h/set.)
Figueres	1	0,37 (14 h/set.)	2	0,53 (20 h/set.)	0	0,75 (28 h/set.)
Girona	0	0,37 (14 h/set.)	1	0,53 (20 h/set.)	0	0,75 (28 h/set.)
Homes	1	1,40 (52 h/set.)	16	1,95 (73 h/set.)	0	2,09 (79 h/set.)
Joves	1	0,53 (20 h/set.)	2	0,80 (30 h/set.)	0	1,07 (40 h/set.)
Ponent	1	0,80 (30 h/set.)	4	1,12 (42 h/set.)	0	1,20 (45 h/set.)
Quatre Camins	1	0,96 (36 h/set.)	15	1,35 (50 h/set.)	0	1,44 (54 h/set.)
Tarragona	1	0,37 (14 h/set.)	1	0,53 (20 h/set.)	0	0,75 (28 h/set.)

TAULA 4. COMPARATIVA ENTRE EL PERSONAL ACTUAL DE LES BIBLIOTEQUES DELS CENTRES AMB EL QUE RECOMANA L'ALA (ELABORACIÓ PRÒPIA).

	SITUACIÓ ACTUAL	ALA	SITUACIÓ ACTUAL	ALA	SITUACIÓ ACTUAL	ALA
	BIBLIOTECARIS PROFESSIONALS	DIRECTOR DE BIBLIOTECA	BIBLIOTECARIS ASSISTENTS	BIBLIOTECARIS ASSISTENTS	AUXILIARS (INTERNS)	AUXILIARS DE BIBLIOTECA
Brians (dones)	1	1	0	0	4	1
Brians (homes)	1	1	0	1	10	2
Dones	0	1	0	0	2	1
Figueres	1	1	0	0	2	1
Girona	0	1	0	0	1	1
Homes	1	1	0	1	16	3
Joves	1	1	0	0	2	2
Ponent	1	1	0	1	4	2
Quatre Camins	1	1	0	1	15	2
Tarragona	1	1	0	0	1	1

6.4. Localització, horari, espais, instal·lacions

La situació actual dels locals i de les instal·lacions de les biblioteques de les presons catalanes és força desigual i a la majoria dels casos es troba lluny de complir les recomanacions (tan quantitatives com qualitatives) elaborades per l'IFLA, l'ALA i la LA.

Els metres quadrats de superfície de què disposen els diferents serveis és insuficient, fins i tot en el cas d'afegir a l'espai que ocupen les biblioteques centrals l'àrea que ocupen les biblioteques modulars (només una mitjana del 30,79% de l'ALA [Association of Specialized and Cooperative Library Agencies, 1992: 19-20] i del 55,13% del que recomana l'IFLA [Guidelines, 1995: 19]):²²

TAULA 5. COMPARATIVA ENTRE LA SUPERFÍCIE DE LA BIBLIOTECA SEGONS L'ALA, L'IFLA I LA SITUACIÓ ACTUAL PER CENTRES INCLOENT-HI LES BIBLIOTEQUES MODULARS (ELABORACIÓ PRÒPIA).

	SUPERFÍCIE ALA EN M ²	SUPERFÍCIE ACTUAL AMB MÒDULS EN M ²	%	SUPERFÍCIE IFLA EN M ²	SUPERFÍCIE ACTUAL AMB MÒDULS EN M ²	%
Brians (dones)	219,7	64	29,13	120	64	53,33
Brians (homes)	668,9	151	22,57	340	151	44,41
Dones	219,0	60	27,40	120	60	50,00
Figueres	211,7	54	25,50	120	54	45,00
Girona	198,5	56	28,22	100	56	56,00
Homes	1.243,8	358	28,78	480	358	74,58
Joves	240,3	82	34,12	180	82	45,56
Ponent	362,0	196	54,15	280	196	70,00
Quatre Camins	691,0	277,75	40,20	340	277,75	81,69
Tarragona	240,7	43	17,86	140	43	30,71

Aquesta manca d'espai dona lloc a biblioteques poc compartimentades, compostes bàsicament per dues àrees, una sala de lectura i una taula des d'on es realitza el préstec i l'atenció a l'usuari.

Només tres centres (Homes, Quatre Camins i Ponent) disposen d'oficina per a la bibliotecària. A la resta de serveis, aquesta realitza les tasques de gestió interna de la biblioteca (serveis tècnics, tasques administratives, etc.) a la mateixa taula on es fan els préstecs. Cap centre disposa de cap sala específica per a la realització d'activitats en grup.

L'accessibilitat dels locals també és força desigual. De les deu biblioteques, només quatre (Brians (dones), Brians (homes), Girona i Ponent) es troben ubicades a la planta baixa tal com estableixen les recomanacions. Les altres sis, no només han estat ubicades en primeres o segones plantes, sinó que en cap cas no han estat dotades d'accessos alternatius a les escales per a les persones amb problemes de mobilitat (cadires de rodes, croses, etc.).

L'estat actual de les instal·lacions també és millorable, sobretot pel que fa als sistemes antifurts (a cap biblioteca), aparells d'aire condicionat (actualment només en disposen les biblioteques de Figueres i de Ponent) i de telèfons per a les bibliotecàries (en aquests moments només a Brians [homes], Homes, Ponent i Quatre Camins). La manca de calefacció (n'hi ha a set de les deu biblioteques) i d'il·luminació natural (només dues biblioteques no en tenen) són aspectes que afecten un nombre més reduït de centres.

22. No s'han inclòs les dades de la LA per la impossibilitat de calcular l'espai per aquells centres amb més de 550 interns.

L'equipament en telèfons, en reproductors de vídeos, DVD o CD i en fotocopiadores és molt escàs. Llevat del cas del telèfon (l'absència del qual sembla respondre més aviat a criteris de seguretat), la manca d'un pressupost propi i suficient és la principal causa que impedeix a les biblioteques adquirir aquests aparells. En molts casos, les bibliotecàries poden fer servir les fotocopiadores o altres recursos d'altres unitats (habitualment de l'Escola), però aquesta no deixa de ser una solució basada en les bones relacions que hi acostuma a haver entre els professionals que treballen a les presons i que en alguns casos pot restar autonomia al servei bibliotecari.

Una de les qüestions de més difícil solució és la de les biblioteques modulars. Segons la LA, el servei de biblioteca d'una presó hauria d'estar centralitzat en un únic local (Guidelines, 1997: 22). A Catalunya hi ha biblioteques modulars a les presons amb un major nombre d'interns, és a dir, a Brians (homes), Homes, Ponent i Quatre Camins. En tots quatre casos la decisió es justifica per qüestions de seguretat: es tracta de limitar el moviment dels interns dins de la presó i, d'aquesta manera, reduir les possibilitats d'aldarulls. Ara bé, des d'un punt de vista bibliotecari, aquesta fragmentació acostuma a donar lloc a un servei més pobre a un cost major, ja que gran part dels recursos (llibres, revistes, equipament) s'ha de duplicar i no tots els serveis es poden oferir per un igual a tots els espais. D'altra banda, a moltes d'aquestes mateixes presons hi ha altres serveis (com per exemple el d'esports) que estan centralitzats en un únic espai on els interns es desplacen acompanyats per funcionaris des dels seus mòduls fins als espais comuns sense cap problema. Però també és cert que si el servei bibliotecari se centralitza en un únic local els interns veuen limitada la seva llibertat d'accés al fons, ja que no poden anar a la biblioteca quan volen, sinó que ho han de fer prèvia sol·licitud al subdirector de tractament, acompanyats d'un funcionari i en unes franges horàries molt determinades.

6.5. Tecnologies de la informació

La implementació i l'ús de les tecnologies de la informació a les biblioteques de presó catalanes és força dolent, tant pel que fa a l'aplicació en els serveis tècnics com en els serveis oferts

TAULA 6. SISTEMES DE GESTIÓ DE BIBLIOTECA, PROCESSOS AUTOMATITZATS I BASES DE DADES PER CENTRES (ELABORACIÓ PRÒPIA).

	SISTEMA DE GESTIÓ	SELECCIÓ I ADQUISICIÓ	CATALOGACIÓ	PRÉSTEC	BASES DE DADES BIBLIOGRÀFIQUES
Brians (dones)	Assisst	NO	SÍ	NO	NO
Brians (homes)	Assisst	NO	SÍ	NO	NO
Dones	NO	NO	NO	NO	NO
Figueres	Pèrgam (v 1.1)	NO	SÍ	SÍ	NO
Girona	Bibliotecario 2.5	NO	SÍ	SÍ	NO
Homes	Access	NO	SÍ	SÍ	NO
Joves	Pèrgam (v 1.1)	NO	SÍ	SÍ	NO
Ponent	Lotus Approach (SmartSuite 97)	NO	SÍ	SÍ	NO
Quatre Camins	WINISIS	NO	SÍ	SÍ	NO
Tarragona	NO	NO	NO	NO	NO

als usuaris. La gran majoria dels ordinadors personals i de les impressores estan obsolets i el nombre d'escàners és molt escàs (només una de les deu biblioteques en disposa); la implementació dels programes de gestió automatitzada de la biblioteca és incompleta i, alhora, diversificada (dos centres no en tenen cap, mentre que als altres vuit hi ha instal·lades fins a sis aplicacions diferents); no hi ha cap connexió a cap tipus de xarxa (ni local ni a Internet) a la mateixa biblioteca, llevat d'un cas on la bibliotecària té accés a la xarxa local de la presó.

TAULA 7. XARXES LOCALS DE LA BIBLIOTECA I ACCESSOS A LA XARXA LOCAL DE LA PRESÓ I A INTERNET PROPIS DE LA BIBLIOTECA PER CENTRES (ELABORACIÓ PRÒPIA).

	XARXA LOCAL DE LA BIBLIOTECA	ACCÉS A LA XARXA LOCAL DE LA PRESÓ	ACCÉS A INTERNET
Brians (dones)	NO	NO	NO
Brians (homes)	NO	NO	NO
Dones	NO	NO	NO
Figueres	NO	NO	NO
Girona	NO	NO	NO
Homes	NO	NO	NO
Joves	NO	NO	NO
Ponent	NO	SÍ	NO
Quatre Camins	NO	NO	NO
Tarragona	NO	NO	NO

Aquesta situació de precarietat afecta gairebé per un igual usuaris i personal de la biblioteca, incloent-hi les bibliotecàries. Si bé és cert que en tots els centres les impressores i l'escàner són d'ús exclusiu del personal de la biblioteca i que els interns només tenen accés a un nombre molt limitat d'ordinadors personals, no ho és menys que, habitualment, el maquinari de què disposen les bibliotecàries per fer la seva feina diària està igual d'obsolet.

Com passa en molts altres casos, la manca de recursos propis s'acostuma a resoldre utilitzant els d'altres unitats o serveis. L'exemple més típic és el de l'accés a Internet, ja que davant la inexistència de connexió a la xarxa des del mateix servei les bibliotecàries fan servir els ordinadors d'altres professionals (habitualment mestres i educadors) que sí que estan connectats per dur a terme les seves cerques d'informació.

6.6. Serveis

La quantitat i, sobretot, la qualitat de les col·leccions de les biblioteques de presó catalanes està fortament condicionada per la manca de pressupost per a la compra de nou material bibliogràfic. La major part de l'actual fons prové de donacions (individuals o institucionals), fet que ha impossibilitat qualsevol intent de planificar el desenvolupament de les seves col·leccions. Amb el pas dels anys, aquest fet ha donat lloc a unes col·leccions caracteritzades per l'escassetat del fons (llevat d'algunes excepcions) i per la poca adequació a les necessitats reals dels seus usuaris.

El total de les col·leccions catalanes només representa el 68,85 % de la xifra recomanada per l'ALA (Association of Specialized and Cooperative Library Agencies, 1992: 23-24) i el 50,46 % de l'IFLA (Guidelines, 1995: 16-17) (els càlculs de la LA (Guidelines, 1997: 28-29) són molt menys precisos):

TAULA 8. COMPARATIVA ENTRE LA COL·LECCIÓ DE LA BIBLIOTECA SEGONS L'AMERICAN LIBRARY ASSOCIATION I LA COL·LECCIÓ ACTUAL PER CENTRES (ELABORACIÓ PRÒPIA).

	COL·LECCIÓ ALA	COL·LECCIÓ ACTUAL	%
Brians ²³	24.648	8.252	33,48
Dones ²⁴	5.218	2.031	38,92
Figueres	5.212	8.864	170,07
Girona ²⁵	5.201	2.263	43,51
Homes	30.874	15.092	48,88
Joves	7.831	4.729	60,39
Ponent	15.587	10.901	69,94
Quatre Camins	21.290	20.883	98,09
Tarragona	5.236	10.365	197,96
Total	121.097	83.380	68,85

TAULA 9. COMPARATIVA ENTRE LA COL·LECCIÓ DE LA BIBLIOTECA SEGONS L'IFLA I LA COL·LECCIÓ ACTUAL PER CENTRES (ELABORACIÓ PRÒPIA).

	COL·LECCIÓ ALA	COL·LECCIÓ ACTUAL	%
Brians	35.542	8.252	23,22
Dones	5.350	2.031	37,96
Figueres	4.684	8.864	189,24
Girona	3.463	2.263	65,35
Homes	44.555	15.092	33,87
Joves	11.189	4.729	42,26
Ponent	22.422	10.901	48,62
Quatre Camins	30.680	20.883	68,07
Tarragona	7.348	10.365	141,06
Total	165.233	83.380	50,46

Com es pot comprovar, l'actual situació està, a més a més, molt contrastada, ja que al costat de biblioteques com les de Figueres i Tarragona que estan molt per sobre del que estableixen les recomanacions (fins al 197,96 % en el cas de la comparativa entre Tarragona i l'ALA) hi ha centres com els de Brians i el d'Homes que sempre es troben per sota (el cas més negatiu és el 23,22 % de compliment que dona la comparativa entre Brians i l'IFLA).

L'adequació d'aquestes col·leccions a les necessitats reals dels usuaris en educació, informació, lleure i desenvolupament personal és, en línies generals, força baixa, tant des del punt de vista de continguts com d'actualització. Es tracta de fons descompensats, amb buits temàtics importants, on encara es conserven obres que han perdut l'interès amb el pas dels anys (especialment greu en el cas de matèries com informàtica, salut i altres ciències aplica-

23. Les dades del centre de Brians no diferencien entre la col·lecció de la secció d'homes i de la de dones.

24. Dades corresponents a l'any 2002.

25. Dades corresponents a l'any 2002.

des); amb molt poc material que cobreixi les necessitats especials derivades de les altes taxes d'analfabetisme i del baix nivell d'escolarització propis de les poblacions recluses (per exemple, material de lectura fàcil, llibres parlats, vídeos didàctics, etc.); i una manca general d'obres en llengües estrangeres que no es correspon amb el cada cop major nombre d'interns provinents de països del Nord d'Àfrica, de l'Europa de l'Est i d'Àsia (Catalunya. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, 2004a).

Pel que fa als serveis als usuaris de les biblioteques de presó catalanes, aquests es caracteritzen, en línies generals, per estar orientats de manera gairebé exclusiva cap als interns, per estar dissenyats bàsicament per al desenvolupament de les competències i habilitats culturals dels reclusos, i per trobar-se fortament condicionats per les manca de recursos de les pròpies biblioteques.

Ara bé, cal dir que dins d'aquest context el ventall de serveis oferts és molt ampli, especialment pel que fa a l'organització d'activitats de dinamització cultural; l'elaboració de dossiers de premsa i de guies de lectura, l'organització de tallers d'escriptura, de concursos literaris, de clubs de lectura i de setmanes culturals són activitats que, en major o menor mesura, es duen a terme a un gran nombre de centres. Malgrat tot, els serveis que des d'un punt de vista estrictament numèric tenen un major impacte entre els reclusos són el de lectura a sala i el de préstec:

TAULA 10. ACTIVITATS DE DINAMITZACIÓ CULTURAL PER CENTRES (ELABORACIÓ PRÒPIA).

	DOSSIERS DE PREMSA	GUIES DE LECTURA	CLUBS DE LECTURA	TALLERS (DE CONTES, ETC.)	CONFERÈNCIES D'AUTORS	SORTIDES PROGRAMADES	EXPOSICIONS	CONCURSOS LITERARIS	SETMANES LITERÀRIES
Brians (dones)	SÍ	SÍ	NO	NO	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ	NO
Brians (homes)	SÍ	SÍ	NO	NO	NO	NO	SÍ	NO	NO
Dones	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO
Figueres	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
Girona	SÍ	NO	SÍ	SÍ	SÍ	NO	SÍ	SÍ	SÍ
Homes	SÍ	SÍ	NO	NO	NO	NO	NO	NO	NO
Joves	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
Ponent	NO	SÍ	SÍ	NO	NO	SÍ	NO	SÍ	SÍ
Quatre Camins	SÍ	NO	NO	SÍ	NO	SÍ	NO	NO	NO
Tarragona	SÍ	SÍ	NO	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ

Malauradament, gran part dels serveis als usuaris veuen limitades les seves possibilitats de desenvolupament per l'actual manca de recursos materials de les biblioteques. Per exemple, el fet que les col·leccions siguin, en general, poc nombroses i qualitativament bastant pobres condiona en gran mesura tant els serveis de lectura en sala i de préstec com les possibilitats de donar suport bibliogràfic a altres departaments en l'organització d'activitats. Igualment, les biblioteques que no disposen d'aparells reproductors de vídeos, DVD o CD veuen limitades les opcions de comptar en les col·leccions amb un tipus de material que és es-

pecialment idoni per superar algunes barreres cognitives pròpies d'un part important de la població reclusa.

D'altra banda, caldria que les biblioteques catalanes ampliessin l'oferta d'algun dels seus serveis, així com els col·lectius professionals als quals donen suport. Caldria desenvolupar el servei de referència bibliogràfica i el d'informació sobre la comunitat, i fer extensius tots els serveis al personal de règim, sanitari, administratiu, als càrrecs directius, etc., en definitiva, a qualsevol treballador de la presó, ja que a tots ells, en major o menor mesura, a cadascú segons les seves necessitats, la biblioteca pot contribuir a millorar la qualitat i l'eficiència del servei que ofereix.

6.7. Cooperació amb altres institucions

Parafrasejant Anglada i de Ferrer (1997), l'època de les biblioteques de presó independents ha passat. Tal com s'ha anat exposant al llarg de gran part del treball i en aquestes mateixes conclusions, la col·laboració o la participació de les biblioteques penitenciàries en xarxes de biblioteques té un doble objectiu: millorar els serveis i reduir les despeses. Les compres conjuntes, la catalogació per còpia, els catàlegs col·lectius, el préstec interbibliotecari, compartir recursos informatius i culturals (especialment bases de dades i documents electrònics), l'organització conjunta d'activitats, l'intercanvi d'experiències, etc., són no més alguns exemples dels beneficis que la cooperació pot aportar als serveis bibliotecaris de les presons.

Conjuntament amb aquests criteris de rendibilitat, darrere de la cooperació també és subjacent la major o menor voluntat de compromís que, des d'un punt de vista de servei bibliotecari, la societat està disposada a adquirir amb les persones recluses en les presons. Partint de la base que els reclusos són ciutadans de ple dret i que, per tant, han de poder gaudir dels serveis bibliotecaris de la seva comunitat com qualsevol altre ciutadà lliure, sembla lògic que les administracions locals, a través de la xarxa de biblioteques públiques municipals, s'impliquin d'alguna manera en l'organització i la gestió de les biblioteques de les presons de la localitat.

Aquesta no és merament una idea «acadèmica», sinó que aquest compromís social de la biblioteca pública amb la biblioteca de presó ve avalat per l'experiència en diversos països europeus (Regne Unit, Dinamarca, Suècia, Noruega), així com per multitud de declaracions institucionals (les recomanacions sobre reglaments penitenciaris del Consell d'Europa [Consell d'Europa. Comitè de Ministres, 1987], les directrius sobre biblioteques públiques de la IFLA/UNESCO, el manifest a favor de les biblioteques públiques de la UNESCO, etc.).

A Catalunya, les poques experiències de cooperació que hi ha hagut entre les biblioteques penitenciàries i les biblioteques públiques locals han estat sempre fruit de la iniciativa individual dels bibliotecaris penitenciaris i dels bibliotecaris municipals. Des d'un punt de vista institucional, fins ara no hi ha hagut cap acord o conveni estable entre les administracions de Justícia i de Cultura (ja sigui d'àmbit nacional, regional o municipal) que estableixi les bases per al desenvolupament d'acords o convenis específics per a cada centre penitenciar. D'aquesta manera, la major part dels escassos projectes de cooperació que s'han realitzat en els darrers anys s'han limitat a la donació de llibres, al préstec interbibliotecari (fet, sovint, amb recursos propis dels bibliotecaris penitenciaris) o a la col·laboració en la realització d'algunes activitats de dinamització cultural.

7. Propostes d'actuació

7.1. Administració

Tot i que l'actual ubicació de la biblioteca en l'organigrama dels centres penitenciaris catalans és bona, una ubicació ideal seria que el servei depengués directament del director de la presó. D'aquesta manera, la biblioteca adquiriria una tarannà més d'acord amb el que avui dia s'entén com una biblioteca institucional, és a dir, un servei que dóna cobertura a totes les unitats de treball del centre, independentment de la seva posició orgànica o del seu àmbit d'actuació. Equip directiu, personal mèdic, funcionaris de règim i administratius, tots ells, en major o menor mesura, tenen necessitats informatives, i qui millor per resoldre-les que un professional format específicament per aquesta tasca.

És veritat que per dur a terme un canvi d'aquesta mena caldria dotar la biblioteca de més recursos financers, humans i materials, però no ho és menys que, en molts casos, aquesta inversió suposaria un estalvi econòmic i de temps (que a la fi no deixa de ser també un estalvi de diners) per a la gran majoria d'unitats del centre, i de ben segur incrementaria la qualitat i l'eficiència dels seus serveis. La gestió cooperativa i corporativa de la documentació (amb tècniques de gestió i amb programari basats en els conceptes de flux de treball i d'intranet), l'accés de tots els treballadors de la presó a qualsevol tipus d'informació que requereixin per al correcte desenvolupament de la seva feina diària (a través de la consulta a bases de dades bibliogràfiques, del servei de referència, del préstec interbibliotecari, d'acords de col·laboració amb biblioteques universitàries i centres especialitzats), així com l'elaboració per part del propi servei bibliotecari de material i serveis específics per a cada una de les unitats i treballadors de la presó (dossiers de premsa, informes monogràfics sobre temes d'interès, participació en l'elaboració de cursos de formació, col·laboració en campanyes de difusió, etc.) són només alguns exemples d'aquesta nova manera d'entendre la gestió de la informació.

Una proposta d'aquesta mena pot semblar agosarada en un entorn com el de les presons amb poca tradició en la gestió del coneixement, però actualment moltes empreses privades (sector que sovint es posa com a exemple de màxima eficiència, ja que la seva finalitat última és guanyar diners i, per tant, no acostumen a mantenir serveis deficitaris) estan situant els seus centres de documentació en posicions jeràrquicament elevades dins del seu organigrama. Aquestes empreses han acabat per entendre que la gestió de la informació no és patrimoni únicament de les fundacions culturals, sinó que un tractament modern i adequat de tot el coneixement que genera i que requereix una empresa és un dels factors clau per augmentar-ne la competitivitat.

7.2. Finançament

En aquest apartat la recomanació és clara: cal augmentar la partida pressupostària del servei bibliotecari. Sense diners no és possible dotar les biblioteques del material bibliogràfic, de l'equipament, etc. adequats per desenvolupar els seus serveis d'acord amb les necessitats reals dels usuaris (interns o treballadors del centre). L'anàlisi comparativa ens mostra una situació de les biblioteques catalanes massa allunyada del que recomanen l'ALA o l'IFLA com per exigir a l'administració pública l'assignació immediata dels pressupostos obtinguts segons els càlculs d'aquestes institucions. Potser seria més realista plantejar un augment gradual i regular dels

pressupostos al llarg dels propers anys fins arribar a assolir quotes semblants a les aconsellades per les recomanacions.

També caldria que els encarregats de distribuir aquests diners establissin criteris de repartiment que tinguessin en compte, com a mínim, el nombre de reclusos de cada centre i l'existència o no de biblioteques modulars. D'aquesta manera, no només s'asseguraria que cada biblioteca disposés d'un pressupost suficient, regular i plenament controlat pel bibliotecari, sinó també una distribució més racional dels, habitualment escassos, recursos financers de què disposen les presons catalanes.

7.3. Personal

Com ja s'ha comentat anteriorment, el punt fort de les biblioteques catalanes és la dotació de personal, i més concretament de personal bibliotecari titulat. El fet que ben aviat tots els centres comptin al front de la seva biblioteca amb un bibliotecari professional és un bon ciment sobre el qual fonamentar i desenvolupar el servei.

Ara bé, aquesta situació es podria consolidar amb algunes actuacions que milloressin l'actual estat de les coses. Per exemple, en primer lloc es podria reforçar amb bibliotecaris professionals aquells centres que per les dimensions o per l'estructura (per exemple, si hi ha un gran nombre de biblioteques modulars) així ho requereixin. Tenint en compte únicament criteris de nombre d'interns, segons l'ALA caldria reforçar amb un bibliotecari auxiliar les plantilles de Brians (homes), Homes, Ponent i Quatre Camins, que són precisament els quatre serveis que tenen biblioteques modulars. Si aquest augment de quatre bibliotecaris suposés una despesa massa gran per ser assumida en aquests moments pel Departament de Justícia es podria o bé contractar personal auxiliar civil (equivalent al que hi ha a les biblioteques públiques), o bé avaluar la possibilitat de convocar un nombre menor de places i que siguin itinerants, és a dir, que en comptes d'estar fixos en un centre els bibliotecaris es desplacin per totes les biblioteques reforçant els serveis (especialment en tasques tècniques com pot ser la catalogació).

També caldria definir de manera clara el perfil professional i les tasques dels bibliotecaris per tal d'evitar que aquests hagin d'assumir feines pròpies dels mestres, dels educadors o dels assistents socials de les mateixes presons. De vegades s'ha donat el cas que, per falta de personal o per desconeixement de la feina que suposa la gestió diària de la biblioteca, en alguns centres els directors han encomanat tasques a les bibliotecàries que poc tenien a veure amb el seu perfil professional (per exemple, tutories, activitats purament educatives, elaboració de publicacions que no tenen una relació directa amb la biblioteca, etc.) i que els restaven hores de dedicació a la biblioteca.

Per últim, fóra bo elaborar un pla de formació contínua per als bibliotecaris que els permeti actualitzar els seus coneixements, conèixer altres formes de gestió, aprendre a organitzar nous serveis, compartir experiències amb altres professionals i, en definitiva, millorar el servei ofert als seus usuaris.

7.4. Localització, horari, espais, instal·lacions

Els problemes d'espai i d'accessibilitat de les actuals biblioteques de presó catalanes tenen difícil solució. Buscar nous locals on ubicar les biblioteques és, avui dia, una quimera; les presons catalanes estan abarrotades de reclusos i qualsevol espai lliure és aprofitat per mirar d'alleugerir la massificació en què han de conviure els interns. El que sí que es pot reclamar a les au-

toritats penitenciàries és que a les noves presons que es té previst construir en els propers anys es tingui en compte l'opinió dels bibliotecaris i les recomanacions elaborades per l'IFLA, l'ALA i la LA a l'hora d'assignar i dissenyar els espais i les instal·lacions de les biblioteques. Caldria evitar casos com el de la biblioteca de la secció d'homes de Brians que, tot i pertànyer a un centre de construcció molt recent (any 1991) és una de les més mal dotades.

En canvi, on sí que es poden prendre mesures és en relació amb les actuals instal·lacions i a l'equipament. Esdevé urgent dotar les biblioteques amb sistemes antifurts que salvaguardin les col·leccions (ja de per si prou deficientes) de possibles robatoris; estendre la instal·lació de calefacció i d'aire condicionat a totes les biblioteques de tal manera que els locals on estan situades siguin llocs realment confortables tant a l'hivern com a l'estiu; i proveir-les d'aparells reproductors de vídeos, DVD i CD que els permetin oferir als seus usuaris un ventall més ampli de recursos informatius, educatius i de lleure.

7.5. Tecnologies de la informació

Tal com s'ha comentat, el parc informàtic de les biblioteques catalanes és escàs i poc actualitzat, deficiència que afecta per un igual els serveis tècnics i els serveis oferts als usuaris. L'única manera de superar aquestes limitacions tecnològiques és mitjançant la compra de nou equipament i l'actualització del ja existent (ordinadors personals, impressores, escàners).

També fóra molt convenient que totes les biblioteques utilitzessin un mateix programa de gestió de biblioteques, prou complet i estandarditzat com per permetre establir línies de cooperació amb altres biblioteques, especialment amb la xarxa de biblioteques públiques locals.

Pel que fa a l'accés a Internet, seria poc realista no reconèixer que posar un servei d'aquesta mena lliurement a l'abast dels interns pot tenir greus conseqüències, tant per als tractaments seguits pels reclusos com per a la seguretat del centre. Ara bé, aquesta realitat no hauria de ser un obstacle en la investigació de noves formes d'accés a la xarxa, ja siguin les basades en solucions informàtiques (per exemple, els programes que «filtren» les pàgines web que l'usuari pot consultar) o bé les que es fonamenten en una tutorització directa del servei (control visual) per part dels professionals del centre. I si, en darrer terme, no s'aconsegueix resoldre els problemes derivats de l'accés dels reclusos a Internet, el que sí que caldria garantir és l'accés dels bibliotecaris a la xarxa, ja que en plena societat de la informació no disposar de connexió a Internet suposa una minva molt important per a un gran nombre de serveis (tècnics i als usuaris) i per a les possibilitats de participació de la biblioteca en projectes de cooperació amb altres centres.

7.6. Serveis

Sense deixar de reconèixer la gran tasca que estan duent a terme avui dia les bibliotecàries de les diferents presons catalanes, és evident que moltes de les mancances enumerades anteriorment (material bibliogràfic, equipament, recursos informàtics) limiten en gran mesura el desenvolupament de les seves tasques. Com en altres casos, aquesta situació només pot ser resolta amb un augment del pressupost que permeti a les biblioteques dotar-se de les eines necessàries que els ajudin oferir un servei de qualitat a tots els seus usuaris. Com ja s'ha comentat abans, a l'actualitat hi ha bibliotecàries que no poden comprar cap llibre perquè no tenen diners per fer-ho, i en els pocs casos en què sí que disposen d'un pressupost específic aquest no arriba ni al 25 % del recomanat.

Una altra mesura complementària (que no substitutòria) per millorar la quantitat i la qualitat dels serveis són els acords amb les biblioteques de l'exterior. L'exemple més típic de millora és el del servei d'accés als documents, ja que mitjançant acords institucionals de préstec interbibliotecari la biblioteca de presó pot ampliar de manera espectacular el nombre d'obres que posa a l'abast dels seus usuaris. Aquests acords de préstec es poden establir tant entre les mateixes biblioteques de presó com amb les biblioteques públiques, universitàries o especialitzades del país (fins i tot amb la biblioteca nacional), si bé per afinitat d'objectius les col·leccions que tenen més interès per a les biblioteques penitenciàries són les de les biblioteques públiques.

El servei d'informació a la comunitat és un altre servei que també es veuria molt reforçat si la biblioteca disposés de convenis de col·laboració amb les biblioteques, les administracions i els agents socials locals, de tal manera que aquests li subministressin informació laboral i de formació, referències i adreces d'agències de treball i de serveis socials d'interès per als reclusos, etc.

De la mateixa manera, formar part de la xarxa de biblioteques públiques locals permetria a les biblioteques penitenciàries integrar-se en el circuit d'activitats que aquestes organitzen periòdicament i, així, poder oferir als seus usuaris un major i més variat nombre de serveis (xerrades d'autors, presentació de llibres, conferències, concursos, etc.).

7.7. Cooperació amb altres institucions

Com s'ha pogut comprovar fins ara, la cooperació amb altres biblioteques és un dels elements clau per al futur desenvolupament de les biblioteques de presó catalanes. Sense col·laboració no hi haurà futur. I perquè aquesta cooperació sigui més àmplia, uniforme i estable (en l'actual situació un canvi en les persones responsables d'algun dels dos serveis pot suposar la fi de la col·laboració) caldria que el Departament de Justícia i el de Cultura de la Generalitat de Catalunya elaboressin un conveni-acord interdepartamental que reconegués la necessària participació de les biblioteques públiques locals en l'organització i la gestió de les biblioteques penitenciàries i que definís els principis rectors d'aquesta cooperació.

A l'hora d'elaborar aquest conveni-acord interdepartamental, les autoritats catalanes disposen com a referent de dos documents, la segona edició de les *Guidelines for prison libraries* de la LA i el *Prison service order number 6710* del Govern britànic, on es descriu amb força detall el model de cooperació del Regne Unit. Aquest model es fonamenta en el *Service Level Agreement* (SLA), que és l'acord escrit que han de subscriure el director de la presó i l'autoritat municipal (com a responsable de la biblioteca pública) on es defineix quin servei s'oferirà a la biblioteca penitenciària, com es durà a terme, segons quines normes, amb quin personal, amb quin finançament i com serà avaluat. En línies generals, l'acord estableix la divisió de responsabilitats següent:

- L'autoritat penitenciària es fa càrrec del local (inclòs el seu manteniment, les instal·lacions, l'equipament i les despeses de telèfon, llum, gas, etc.), del personal auxiliar (siguin interns o funcionaris de presó) i del cost de la compra de material bibliogràfic.
- L'autoritat municipal s'encarrega de subministrar el personal bibliotecari professional (a temps complet o parcial) i de dur a terme els serveis tècnics (selecció, adquisició, catalogació, etc.).

A més a més, com a compensació per les despeses extres que per a la biblioteca pública suposa estendre el seu servei dins de la presó, l'autoritat penitenciària està obligada a pagar

als responsables municipals una quantitat anual de diners. Tal com estableix l'Order number 6710, aquesta compensació econòmica es calcula cada any en funció del nombre d'interns, del cost mitjà del manteniment d'un llibre, del factor de cost del personal de l'autoritat local implicat en l'administració bibliotecària i del cost per càpita mitjà del funcionament del servei de biblioteca.

Val a dir que les darreres actuacions de la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya conviden a un cert optimisme pel que fa al futur de les biblioteques de les presons del nostre país. La recent convocatòria de les dues places de bibliotecari fins ara vacants (a la presó de Dones i a la de Girona), així com la col·laboració amb el Col·legi de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya en la realització d'una Sessió de treball sobre biblioteques de presó el passat mes de novembre de 2004, en el marc de les 9es Jornades Catalanes d'Informació i Documentació, són elements que semblen indicar una ferma voluntat de donar un nou impuls als serveis bibliotecaris penitenciaris. Cal esperar que arran d'aquesta Sessió de treball, on es van exposar les principals mancances de l'actual situació de les biblioteques catalanes i es va elaborar una proposta d'actuació per millorar-la, els responsables del Departament de Justícia i de Cultura es reuneixin per elaborar l'esmentat conveni-acord que reconegui i reguli la participació de les biblioteques públiques en l'organització i la gestió de les biblioteques penitenciàries.

També fóra convenient l'elaboració d'unes normes sobre biblioteques de presó específiques per a Catalunya, tal com ha fet l'ALA per a les biblioteques dels Estats Units d'Amèrica. L'objectiu d'aquestes normes seria garantir un servei bibliotecari de qualitat a totes les presons catalanes mitjançant la definició de criteris qualitatius i quantitatius que regulin els diferents aspectes del funcionament de les biblioteques penitenciàries (finançament, personal, equipament, instal·lacions, serveis, cooperació amb altres entitats, etc.). Per tal que aquestes normes siguin com més completes possible i s'adeqüin a la realitat del nostre país caldria crear un grup de treball plural que permetés recollir l'opinió de totes les parts implicades (Departament de Justícia, Departament de Cultura, biblioteques de presó i biblioteques públiques), i la dels especialistes en la matèria.

Bibliografia

- AIMINO, Matías; FERREYRA, Norma (2004). «La biblioteca en los establecimientos penitenciarios de detención transitoria». Foro Social de Información, Documentación y Bibliotecas (1r: 2004: Buenos Aires). *Programas de acción alternativa desde Latinoamérica para la sociedad del conocimiento*. <<http://www.inforosocial.org/ponencias/eje04/57.pdf>>. [Consulta: 8/2/2005]
- ANGLADA I DE FERRER, Lluís (1997). *Trabajar juntos, aprender juntos: la experiencia del Consorcio de Bibliotecas Universitarias de Cataluña (CBUC)*. Barcelona: Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya. <http://www.cbuc.es/11articles/11trabajar_anglada.htm>. [Consulta: 8/2/2005]
- Association of Specialized and Cooperative Library Agencies (1992). *Library standards for adult correctional institutions*. Chicago: American Library Association. i, 47 p.
- Associazione Biblioteche Carcerarie (2004). *ABC: Associazione Biblioteche Carcerarie*. <<http://users.unimi.it/abc>>. [Consulta: 8/2/2005]
- BARLOTTI, M. Angela (2003). «Prison libraries in Italy». IFLA General Conference and Council (69è: 2003: Berlin). *World library and information congress: 69th IFLA General Conference and Council: 1-9 August 2003, Berlin*. <<http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/127e-Barlotti.pdf>>. [Consulta: 8/2/2005]

- BLUNT, Peter (1994). «Prison library services: the prison library perspective». *Public library journal*, vol. 9, núm. 6, p.163-165.
- BREA BERMEJO, Clara; MEIZOSO CARBALLO, Josefina; VALLE-INCLÁN ALSINA, Xabier del (1997). «A cooperación e as bibliotecas de centros penitenciarios: o caso galego». En Xornadas de arquivos, bibliotecas e museos de Galicia (2es: 1997: Corunya). *Cooperación: realidade e futuro*. [Santiago de Compostela]: Consellería de Cultura e Comunicación Social, p. 77-84.
- BURGOS OLIVÁN, Lola; SULÉ DUESA, Andreu (2003). «La Biblioteca del Centre Penitenciari de Joves de Barcelona». *Item*, núm. 33, p. 28-50.
- CALVO, Blanca (1990a). «La animación a la lectura: objetivos y finalidades: ideas básicas». *Cuadernos de animación sociocultural penitenciaria*, núm. 9, p. 5-9.
- (1990b). «La biblioteca en el centro penitenciario: organización básica: relaciones con las bibliotecas públicas». *Cuadernos de animación sociocultural penitenciaria*, núm. 9, p. 36-44.
- Canadà. Correctional Service of Canada (1999). *Commissioner's directive 720: education of offenders*. <<http://www.csc-scc.gc.ca/text/plcy/doc/720-cd.pdf>>. [Consulta: 8/2/2005]
- CASTELL PADILLA, Laia; PALLISÉ CARRETÉ, Josep M.; PEDROLA I GUILLÉN, Núria; TOMÀS I HUMBERT, Cristina; BURGOS OLIVÁN, Lola (2004). «Art pop i curtmetratges a una biblioteca penitenciària: tallers de dinamització cultural a la Biblioteca del Centre Penitenciari de Joves de Barcelona». *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, desembre, núm. 13. <http://www2.ub.es/bid/consulta_articulos.php?fichero=13tomas.htm>. [Consulta: 8/2/2005]
- Catalunya (1993). *Llei 4/1993, de 18 de març, del sistema bibliotecari de Catalunya, DOGC 1727, de 29 de març de 1993*. [S. l.: Generalitat de Catalunya]. <http://cultura.gencat.net/normativa/docs/LLEI_4_1993.doc>. [Consulta: 8/2/2005]
- Catalunya. Departament de Justícia (2004). *Memòria del Departament de Justícia i Interior 2003: activitats i realitzacions*. Barcelona: Departament de Justícia, Departament d'Interior. 331 p.
- Catalunya. Departament de Justícia i Interior (2003). *Memòria del Departament de Justícia i Interior 2002: activitats i realitzacions*. Barcelona: Departament de Justícia i Interior. 334 p.
- Catalunya. Direcció General de Serveis Penitenciaris i Rehabilitació (2002). *Programa marc de biblioteques dels centres penitenciaris de Catalunya: gener 2002* [manuscrit]. 19 f.
- Catalunya. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil (2004a). *[Dades sobre la població reclusa a les presons catalanes a data d'1 de desembre de 2004]*. Generalitat de Catalunya. 1 vol. de fulls solts.
- (2004b). *Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil*. Generalitat de Catalunya. <<http://www.gencat.net/justicia/organismes/ssprjj/index.htm>>. [Consulta: 8/2/2005]
- Consell d'Europa. Comitè de Ministres (1987). *Recommendation no. r(87)3 of the Committee of Ministers to member states on the european prison rules*. Council of Europe. Committee of Ministers. <<http://cm.coe.int/ta/rec/1987/word/87r3.doc>>. [Consulta: 8/2/2005]
- (1990). *Education in prison: Recommendation No. R (89) 12 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 13 October 1989 and explanatory memorandum*. Strasbourg: Council of Europe. <http://www.epea.org/Images/Education_In_Prison.pdf>. [Consulta: 8/2/2005]
- «Convenzione tra il Comune di Roma, Assessorato alle politiche culturali, Istituzione Sistema biblioteche centri culturali del Comune di Roma e il Dipartimento dell'Amministrazione penitenziaria del Ministero della Giustizia [...]» (2001). *AIB notizie*, n. 7 <<http://www.aib.it/aib/editoria/n13/01-07convenz.htm>>. [Consulta: 8/2/2005]
- COSTA, Ludmila Popow Mayrink da (2003). «Library services to prisoners in the state of Rio de Janeiro». IFLA General Conference and Council (69è: 2003: Berlin). *World library and infor-*

- mation congress: 69th IFLA General Conference and Council: 1-9 August 2003, Berlin.* <<http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/143e-Mayrink.pdf>>. [Consulta: 8/2/2005]
- COSTANZO, Emanuela (2003). «"ABC" and the Italian prison libraries». IFLA General Conference and Council (69è: 2003: Berlin). *World library and information congress: 69th IFLA General Conference and Council: 1-9 August 2003, Berlin.* <<http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/052e-Costanzo.pdf>>. [Consulta: 8/2/2005]
- COYLE, William (1987). *Libraries in prisons: a blending of institutions*. Nova York: Greenwood Press. XII, 141 p.
- CURRY, Ann; WOLF, Kris; BOUTILIER, Sandra; CHAN, Helen (2003). «Canadian federal prison libraries: a national survey». *Journal of librarianship and information science*, vol. 35, núm. 3, p. 141-152.
- CHASCO VILA, Carmen; MEIZOSO CARBALLO, Josefina; VALLE-INCLÁN ALSINA, Xabier del (1991). «La accesibilidad y las bibliotecas de centros penitenciarios en España». *Revista de estudios penitenciarios*, núm. 245, p. 75-79.
- DE CAROLIS, Elena (2000). «Diritto di lettura: l'esperienza della biblioteca carceraria». *Bolletino AIB*, vol. 40, núm. 3, p. 347-363.
- DE GROSSI, Fabio (2001). «Biblioteche in carcere: l'esperienza romana». *AIB notizie*, n. 7 <<http://www.aib.it/aib/editoria/n13/01-07degrossi.htm>>. [Consulta: 8/2/2005]
- Declaración universal de derechos humanos* (2004). Ginebra: The Office of the High Commissioner for Human Rights. <<http://www.unhchr.ch/udhr/lang/spn.htm>>. [Consulta: 8/2/2005]
- Espanya (1979). *Llei Orgànica 1/1979, de 26 de setembre, general penitenciària.* <<http://www.gencat.net/justicia/departament/legislacio/penitenciaria/logp.pdf>>. [Consulta: 8/2/2005]
- (1981). «Real decreto 1201/1981, de 8 de mayo». *Boletín Oficial del Estado*, núm. 149-151, de 23 de junio a 25 de junio.
- (1996). *Reial Decret 190/1996, de 9 de febrer, pel qual s'aprova el Reglament penitenciar.* <<http://www.gencat.net/justicia/departament/legislacio/penitenciaria/rp1996.pdf>>. [Consulta: 8/2/2005]
- (1998). *Constitució espanyola*. 3a ed. Barcelona: Parlament de Catalunya. 94 p.
- Estats Units d'Amèrica. Federal Bureau of Prisons (1997). *Program statement number 1542.06.* <http://www.bop.gov/progstat/1542_006.pdf>. [Consulta: 8/2/2005]
- FABIANI, Jean-Louis (1997). «Política y prácticas de la lectura en prisión: el caso francés». *Educación y biblioteca*, any 9, núm. 85, p. 61-65.
- FUENTES TOMÁS, Inmaculada; SASTRE MIRALLES, Natalia (1995). *Estudio de la situación actual de las bibliotecas de prisión: los casos de Alicante y Murcia*. Murcia: Universidad de Murcia, E.U. Biblioteconomía y Documentación. 122 p.
- GARCÍA EJARQUE, Luis (2000). *Historia de la lectura pública en España*. Gijón: Trea. XVI, 533 p. (Biblioteconomía y administración cultural; 35).
- GARCÍA GIL, María de los Ángeles; RUIZ RODRÍGUEZ, Antonio; MARCO DELGADO, Isabel (1993). «Hacia un sistema de información en las prisiones: Almería y Granada». *Cuadernos de ADAB*, vol. 1, núm. 12, p. 39-46.
- GARCÍA PÉREZ, M. Sandra (2001). «Un acercamiento a las bibliotecas de los centros penitenciarios». *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, núm. 62, p. 79-89.
- GAZIS-SAX, Joel (1998). *The origins of prisons*. <<http://www.notfrisco.com/prisonhistory/origins/index.html>>. [Consulta: 8/2/2005]
- GERKEN, Joseph L. (2003). «Does Lewis v Casey spell the end to court-ordered improvement of prison law libraries?». *Law library journal*, vol. 95, núm. 4, p. 491-513.
- Guidelines for library services to prisoners* (1992). The Hague: International Federation of Library Associations and Institutions. 17 p. (IFLA professional reports; 34).

- Guidelines for library services to prisoners* (1995). 2nd revised edition. L'Hàia: IFLA Headquarters. 30 p.
- Guidelines for prison libraries* (1997). 2nd ed. London: Library Association Publishing. 87 p.
- GUIDEZ, Joëllë (2002). «Lire en prison: les bibliothèques en milieu pénitentiaire». *Bulletin des bibliothèques de France*, vol. 47, núm. 5, p. 74-78.
- HEIE, Bjorg (1986a). «Les bibliothèques des établissements pénitentiaires en Norvège». *Bulletin d'Informations de l'Association des Bibliothécaires Français*, vol. 131, p. 31-35.
- (1986b). «Library service to prisons: a new responsibility of the Section of Libraries Serving Disadvantaged Persons». *IFLA journal*, 12, p. 1.
- HOPKINS, Linda (1994). «Prison library services: the public library perspective». *Public library journal*, vol. 9, núm. 6, p. 159-161.
- IFLA. Section for Libraries Serving Disadvantaged Persons (2004). *Section for libraries serving disadvantaged persons*. International Federation of Library Associations and Institutions. <<http://www.ifla.org/VII/s9/slsdp.htm>>. [Consulta: 8/2/2005]
- IFLA. Section of Public Libraries (2002). *Directrius IFLA/UNESCO per al desenvolupament del servei de biblioteques públiques*. Barcelona: Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya. 115 p. També accessible en castellà a: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001246/124654s.pdf>>. [Consulta: 8/2/2005]
- International Centre for Prison Studies (2004). *International Centre for Prison Studies*. <<http://www.prisonstudies.org>>. [Consulta: 8/2/2005]
- Itàlia (2004a). *Decreto del Presidente della Repubblica 30 giugno 2000 n. 230: regolamento recante norme sull'ordinamento penitenziario e sulle misure privative e limitative della libertà*. <http://www.giustizia.it/cassazione/leggi/dpr230_00.html> [Consulta: 8/2/2005]
- (2004b). *Legge 26 luglio 1975 n. 354: norme sull'ordinamento penitenziario e sulla esecuzione delle misure privative e limitative della libertà*. <http://www.giustizia.it/cassazione/leggi/l354_75.html>. [Consulta: 8/2/2005]
- JONES, Patrick (2004). «Reaching out to young adults in jail». *Young adult library services*, vol. 3, núm. 1, p.16-18.
- Justidata: estadística bàsica de la justícia a Catalunya*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 1992-. També accessible a: <<http://www.gencat.net/dji/cejfe/justidata.htm>>. [Consulta: 8/2/2005]
- KAISER, Frances (1995). «New technologies - new possibilities?: a virtual library in a prison environment in the Netherlands: a discussion». En: IFLA. General Conference (61a: 1995: Istanbul). *61st IFLA General Conference - Conference Proceedings - August 20-25, 1995*. L'Hàia: International Federation of Library Associations and Institutions. <<http://www.ifla.org/IV/ifla61/61-kaif.htm>>. [Consulta: 8/2/2005]
- KINGS, Tricia (2004). «Inside out: the Big Book Share». *Library + information update*, vol. 3, núm. 1, p. 24-26.
- LEHMANN, Vibeke (1994). «Prisoners' right of access to the courts: law libraries in U.S. prisons». En: IFLA. General Conference (60a: 1994: Havana). *60th IFLA General Conference: August 21-27, 1994*. L'Hàia: International Federation of Library Associations and Institutions. <<http://www.ifla.org/IV/ifla60/60-lehv.htm>>. [Consulta: 8/2/2005]
- LEHMANN, Vibeke (1999). «Se necesitan bibliotecarios de prisiones: una profesión estimulante para personas con las destrezas personales y profesionales adecuadas». En: IFLA. General Conference (65a: 1999: Bangkok). *65th IFLA Council and General Conference: Bangkok, Thailand, August 20: August 28, 1999*. L'Hàia: International Federation of Library Associations and Institutions. <<http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/046-132s.htm>>. [Consulta: 8/2/2005]

- LEHMANN, Vibeke (2003). «Planning and implementing prison libraries: strategies and resources». *IFLA journal*, vol. 29, núm. 4, p. 301-307.
- Libraries inside: *a practical guide for prison libraries* (1995). Jefferson: McFarland. 235 p.
- Library standards for adult correctional institutions* (1981). Chicago: Association of Specialized and Corrective Library Agencies. v, 18 p.
- LITHGOW, S.; HEPWORTH, J. (1993) «Performance measurement in prison libraries: research, methods, problems and perspectives». *Journal of librarianship and information science*, vol. 25, núm. 2, p. 61-69.
- MALLINGER, Stephen M. (1991) «Games inmates play». *Corrections today*, p. 188-192.
- Manifest de la Unesco de la biblioteca pública 1994* (2002). IFLA. <<http://www.ifla.org/VII/s8/unesco/catal.pdf>>. [Consulta: 8/2/2005]
- MANGANELLI, Vittorio (1989). «Le biblioteche carcerarie». *Biblioteche oggi*, vol. 6, núm. 6, p. 731-736.
- MAYOL I FERNÁNDEZ, M. Carme (1991). «Servicios bibliotecarios en las cárceles de Barcelona y provincia». *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, p. 15-28.
- (1995). *Bibliotecas de prisión* [manuscrit]. 27 f.
- McCOOK, Kathleen de la Peña (2004). «Public libraries and people in jail». *Reference and user services quarterly*, vol. 44, núm. 1, p. 26-30.
- NYENG, Per (1998). «Library days behind bars». *Scandinavian public library quarterly*, vol. 31, núm. 1, p. 8-11.
- Observatori del Sistema Penal i dels Drets Humans (2003). *Condicions de l'empresonament a Catalunya: informe general 2003*. 232 p. <<http://www.ub.es/ospdh/investigaciones/invest/informe.PDF>>. [Consulta: 8/2/2005]
- PÉREZ PULIDO, Margarita (1998a). «El acceso a la información electrónica de los sectores más desfavorecidos: experiencias en el medio penitenciario». En: Jornadas Bibliotecarias de Andalucía (10, 1998, Jerez de la Frontera). *X Jornadas Bibliotecarias de Andalucía: ¿biblioteca real frente a biblioteca virtual?: Jerez de la Frontera, 28 al 30 de mayo, 1998*. Màlaga: Asociación Andaluza de Bibliotecarios, p. 261-272.
- (1998b). *Library education and services in prisons in Europe: experiments in the use of new technology*. [Washington: American Library Association]. <<http://archive.ala.org/work/international/pulido.html>>. [Consulta: 8/2/2005]
- (2001). «Prácticas de lectura en prisión: estudio de actitudes y comportamiento de los reclusos en el centro penitenciario de Badajoz». *Anales de documentación*, vol. 4, p. 193-213. También disponible a: <<http://www.um.es/fccd/anales/ad04/a11lecpresion.pdf>>. [Consulta: 8/2/2005]
- (2002). «Análisis de la percepción de una biblioteca de prisión por parte de la comunidad reclusa: propuesta metodológica basada en un estudio de caso». *Forinf@*, núm. 18, p. 6-34. <<http://rayuela.uc3m.es/~elias/forinf02/docs/info-18.doc>>. [Consulta: 8/2/2005]
- PÉREZ PULIDO, Margarita; SULÉ DUESA, Andreu (2004). «Las bibliotecas de prisión en España: una propuesta de mejora de la gestión y el aprovechamiento de los recursos». Foro Biblioteca y Sociedad (Múrcia: 2004). *Experiencias de innovación y mejora*.
- Prison libraries in the Netherlands* (1987). [L'Haia: s.n.]. 6 f.
- Regne Unit. HM Prison Service (2000). *Prison libraries: Prison Service Order: order number 6710*. [Londres]: HM Prison Service. <<http://pso.hmprisonservice.gov.uk/PSO%206710%20-%20Prison%20Libraries.htm>>. [Consulta: 8/2/2005]
- REVELLI, Carlo (2004). «Aumenta l'interesse per la biblioteche carcerarie». *Biblioteche oggi*, vol. 14, núm. 7, p. 42-45.
- RODRÍGUEZ ALONSO, María Aurora (1993). «Los servicios especiales en España: las bibliotecas de hospitales y las bibliotecas de prisiones». *Boletín de la Asociación Asturiana de Bibliotecarios, Archiveros, Documentalistas y Museólogos, AABADOM*, any IV, núm. 4, p. 15-21.

- RUBIN, Rhea Joyce; SOUZA, Sandra J. (1989). «The challenge continues: prison librarianship in the 1980s». *Library journal*, vol. 114, núm. 4, p. 47-51.
- SINGER, Glen (2000). «Prison libraries inside out». *Education libraries*, vol. 24, núm. 1, p. 11-16.
- SOUZA, Sandra (1989). «Real libraries... real librarians». *Wilson library bulletin*, octubre, p. 37-38.
- SULÉ DUESA, Andreu (2001). «Directrius de biblioteques de presons: un estudi comparatiu». *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 7. <<http://www.ub.es/bid/07sule.htm>>. [Consulta: 8/2/2005]
- (2004). «Uso y aplicaciones de les nuevas tecnologías en la organización y recuperación de la información en las bibliotecas de prisión catalanas» [CD-ROM]. En Congreso Internacional sobre Tecnología Documental y del Conocimiento (1r: 2004: Madrid). *I Congreso Internacional sobre Tecnología Documental y del Conocimiento*. [Madrid]: Asociación Hispana de Documentalistas en Internet, 19 p.
- SULLIVAN, Larry E. (1989). «Between empty covers: prison libraries in historical perspective». *Wilson library bulletin*, octubre, p. 26-28, 143.
- (1998). «Reading in American prisons: structures and strictures». *Libraries & culture*, vol. 33, núm. 1, p. 113-119.
- (2000). «The least of our brethren: library service to prisoners». *American libraries*, vol. 31, núm. 5, p. 56-58.
- SUVAK, Daniel (1989a). «Pen and ink: writing standards for prison libraries». *Wilson library bulletin*, octubre. p. 29-30.
- (1989b). «"Throw the book at'em": the change-based model for prison libraries». *Wilson library bulletin*, octubre. p. 31-33.
- TRASERRA CODERECH, Guadalupe; ABARCA GONZÁLEZ, Ana; BARRERO MORÁN, Guillermo; BOSCH COSTA, Montserrat (1997). «Biblioteca y prisión en Cataluña: un recurso educativo». *Educación y biblioteca*, any 9, núm. 85, p. 45-50.
- VALLE-INCLÁN ALSINA, Xabier del; REDONDO ABAL, Francisco Xabier (1993). «As bibliotecas de centros penitenciarios». En: *Homenaxe a Daría Vilariño*. Santiago de Compostela: Universidad, p. 223-228.
- VOGEL, Brenda (1989a). «In preparation for visit to a smaller planet». *Wilson library bulletin*, octubre, p. 34-36.
- (1989b). «Prison libraries: escaping the stereotype». *Wilson library bulletin*, octubre, p. 25.
- (1994). «Architecture, construction & design». *Corrections today*, abril, p. 120-124.
- (1995). *Down for the Count: a prison library handbook*. Metuchen [etc.]: Scarecrow. 193 p. ISBN 0-8108-02927.
- (1997). «Bailing out prison libraries». *Library journal*, vol. 122, núm. 19, p. 35-37.
- WERNER, O. James (1977). «Law libraries for correctional facilities». *Library trends*, vol. 26, núm. 1, p. 71-96.
- WRIGHT, Bernard C. (1988). «Use of audiovisual materials in prison». *Audiovisual librarian*, vol. 14, núm. 2, p. 68-72.

Andreu Sulé Duesa. Professor doctor de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona des de l'any 1998. Autor de la tesi doctoral «Les biblioteques de presó a Catalunya» (2005), forma part de la comissió creada pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya per a la millora de les biblioteques de presó del nostre país.